

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КАФЕДРА ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

**ДОВІДНИК (СЛОВНИК ТЕРМІНІВ)
З ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Колектив авторів

За редакцією

кандидата юридичних наук, доцента

В. Я. Покайчука

кандидата юридичних наук, доцента

В. Д. Поливанюка

Дніпро
2021

УДК 351.74+355

Д 58

*Схвалено науково-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
протокол № 10 від 17.06.2021*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Роман МИРОНЮК – професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Родіон ГАРМАШ – начальник тренінгового центру ГУ НП у Дніпропетровській області, старший лейтенант поліції.

Авторський колектив:

Покайчук В.Я. – кандидат юридичних наук, доцент; **Поливанюк В.Д.** – кандидат юридичних наук, доцент; **Миронюк С.А.** – кандидат юридичних наук, доцент; **Мислива О.О.** – кандидат юридичних наук, доцент; **Никифорова О.А.** – кандидат біологічних наук, доцент; **Бардін Є.В., Біліченко В.В., Бойко О.І., Гіденко Є.С., Гоговський Е.В., Завістовський О.Д., Тінін Д.Г., Токар А.А., Фурса В.В.**

Д 58 Довідник (словник термінів) з тактичної підготовки / Кол. авт. ; за ред. канд. юрид. наук, доц. В. Я. Покайчука, канд. юрид. наук, доц. В. Д. Поливанюка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 100 с.; іл.

ISBN 978-617-8032-32-6

Довідник містить основні положення та терміни за напрямками, що відповідають тематиці навчання здобувачів вищої освіти з дисципліни «Тактико-спеціальна підготовка».

Може бути використаний практичними працівниками Національної поліції України як узагальнена довідкова інформація для дистанційного навчання у системі службової підготовки.

ISBN 978-617-8032-32-6

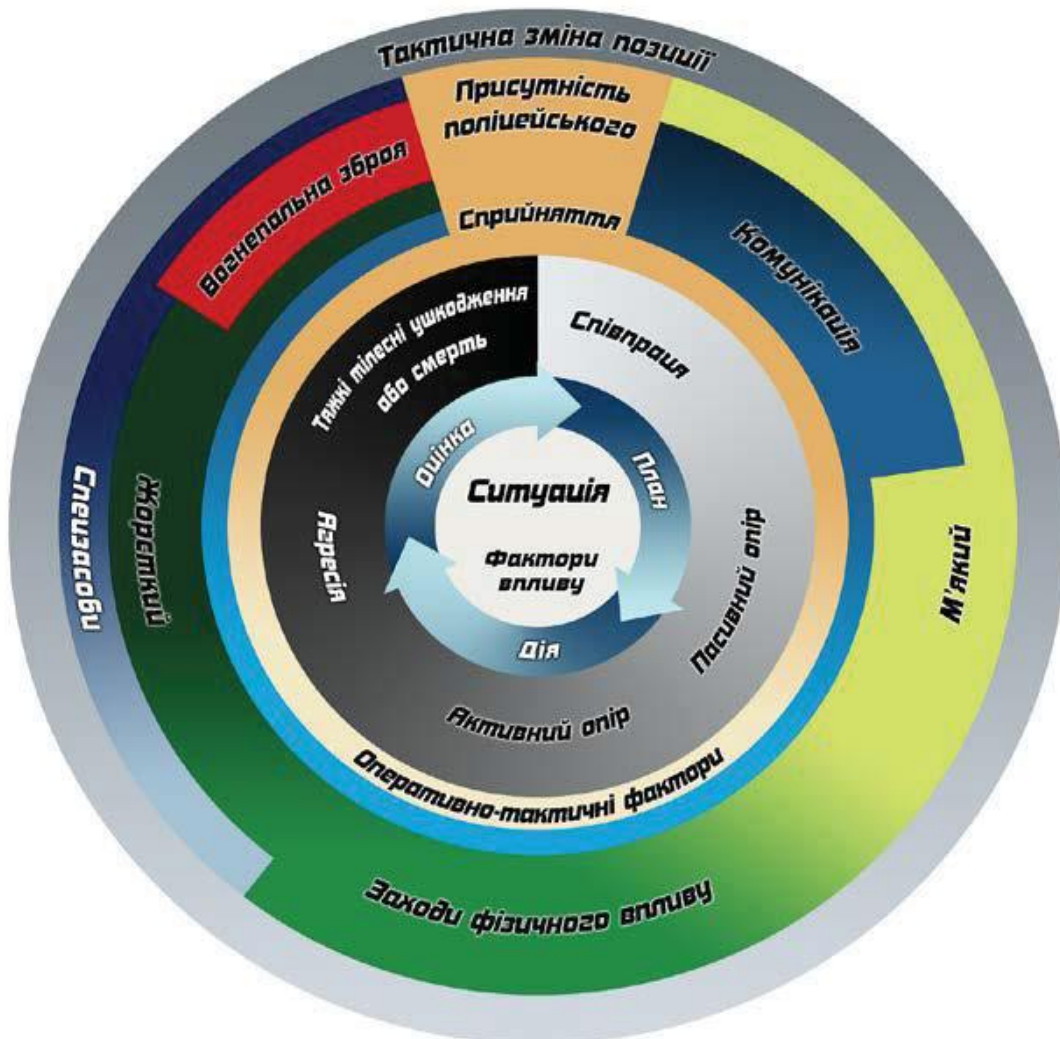
© Автори, 2021

© ДДУВС, 2021

ЗМІСТ

Тема 1. МОДЕЛЬ ТА ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ. МОДЕЛЬ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ. ТАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ	4
Тема 2. ТАКТИКА КОМУНІКАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	8
Тема 3. КОНТАКТ-ПРИКРИТТЯ	13
Тема 4. ОСНОВИ ТАКТИКИ ПАТРУЛЮВАННЯ	18
Тема 5. ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ ПАСИВНОМУ, АКТИВНОМУ ТА АГРЕСИВНОМУ ОПОРІ ПРАВОПОРУШНИКА	29
Тема 6. ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У РАЗІ ВИЯВЛЕННЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНОГО ПРЕДМЕТА	36
Тема 7. ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ ЗАГРОЗІ ЖИТТЮ ТА ЗДОРОВ'Ю	56
Тема 8. ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ (СКАНДИНАВСЬКА МОДЕЛЬ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ)	67
Тема 9. ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА. ТАКТИКА ЕВАКУАЦІЇ ОСОБИ (ПОЛІЦЕЙСЬКОГО)	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96

Тема 1. МОДЕЛЬ ТА ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ. МОДЕЛЬ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ. ТАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ

7 ТАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ

- Психологія виживання.
- Укриття, прикриття.
- Співвідношення «час: відстань».
- Правило «1+1».
- Сигнали небезпеки, загрози.
- Деескалація – розрядка конфліктної ситуації.
- Усні команди.

Види впливів залежно від ситуації (континуум сили):

- присутність поліцейського;
- вербальні команди;
- легкий фізичний контакт (дотик руки тощо);

- фізичний контроль;
- самозахист;
- виняткове застосування сили;
- застосування спецзасобів та техніки;
- демонстрація вогнепальної зброї;
- застосування зброї на ураження.

Види опору:

- пасивний опір;
- активний опір;
- агресивний опір.

Деескалація – розрядка конфліктної ситуації.

Способи:

- поліцейський може розрядити ситуацію, використавши лише вербальні засоби (шляхом переговорів);
- потужна демонстрація сили іноді може розрядити ситуацію, якщо спроба зробити це вербальними засобами виявилася невдалою.

Модель застосування сили, МЗС – допоміжний наочний засіб, який допомагає поліцейському уявити собі всю ситуацію і пояснити, чому були застосовані саме ці заходи втручання; **допоміжний навчальний засіб**, який може допомогти під час навчання поліцейського; **допоміжний засіб для обґрунтування дій**: дуже важливо використовувати цей засіб для заохочення та вдосконалення навичок правильного обґрунтування дій.

Оцінка ризиків. Процес оцінки ризиків передбачає збір та оцінку отриманої поліцейським інформації з метою відповідного реагування та мінімізації ризиків для всіх учасників ситуації.

Правило «1+1»

- якщо поліцейський помітив одну загрозу, він повинен очікувати наступної;
- якщо поліцейський знайшов одну одиницю заборонених речей, він повинен очікувати, що особа може мати при собі інші заборонені речі, та продовжувати шукати далі.

Принципи МЗС:

- 1) збереження та захист життя як основний обов'язок поліцейського;
- 2) безпека громадян як основна мета застосування будь-кого заходу впливу;
- 3) безпека поліцейських має вирішальне значення для забезпечення публічного порядку та безпеки;
- 4) застосування моделі виключно у контексті ймовірності завдання смерті, травмування або пошкодження майна через дії поліцейського (застосування заходів впливу);
- 5) законність;
- 6) процес оцінки ризиків є постійним та прогресуючим.

Психологія виживання

- ніколи не здавайтесь, уникайте самовпевненості;
- використовуйте спорядження та зброю впевнено,
- потурбуйтеся про зручність для себе;
- думайте за моделлю «Якщо – тоді» (попереднє планування з можливим розвитком ситуації).

Сигнали небезпеки, загрози

- ознаки, які демонструє особа (сказане, як саме сказано, руки, рухи тіла, знервованість, занепокоєння).

Співвідношення «час: відстань»

чим більша відстань від правопорушника, тим більше часу є у поліцейських для реагування на зміну ситуації та ситуативних факторів.

Тактична зміна позиції.

Для поліцейського важливо не залишатися постійно на одному місці, і завжди стояти в позиції переваги.

Тактична зміна позиції може включати таке:

- Нанесення ударів і рух.
- Вигравання часу та створення дистанції.
- Перехід у позицію переваги.
- Переміщення до укриття.

Типи сили:

– Об'єктивно виправдана. Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує

блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози за-
подіяння шкоди.

– Надмірна. Застосування сили більш високого рівня, ніж це
об’єктивно виправдано у даних обставинах, або продовження засто-
сування сили після того, як суб’єкт був затриманий, у т.ч. до нього було
застосовано кайданки чи інші засоби обмеження рухомості.

Укриття, прикриття

– укриття: конструкція або її елементи, предмети, які дають полі-
цейському можливість захиститися від загрози;

– прикриття: будь-який предмет, яким можна прикритися, сховати-
ся від загрози.

Усні команди

– майте свідків вашого спілкування з правопорушником;
– забезпечте відстань між свідками та правопорушником;
– постійно говоріть упродовж усієї події, говоріть впевнено, авто-
ритетно, по суті та професійно.

Фактори, які впливають на оцінку ситуації:

- Навколишні умови.
- Кількість осіб – правопорушників.
- Передбачуваний стан правопорушників.
- Інформація про особу правопорушника.
- Час та відстань.
- Ознаки загрози.

Тема 2. ТАКТИКА КОМУНІКАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Активне слухання включає здатність чути та розуміти те, що кажуть оточуючі. Активне слухання допомагає почути сигнали небезпеки з боку суб'єктів, коли ситуація все ще знаходиться на вербальній стадії, що дозволяє вжити адекватних заходів до того, як ситуація вийде з-під контролю.

Вербальний самозахист

Забезпечення дотримання співрозмовником вимог і правил та вирішення конфліктних ситуацій за допомогою комунікації.

Способи деескалації ситуації при взаємодії з «проблемними» людьми:

- Розмовляйте спокійним голосом.
- Проявляйте турботу.
- Запитуйте: «Чим я можу вам допомогти?»
- Розташовуйтеся так, щоб вони почували себе комфортно та не відчували загрози.

Етапи спостереження:

1. Уважно дивитись на поведінку, зовнішність та оточення.
2. Оцінити емоціональний та психологічний стан співбесідника.
3. Прийняти рішення, чи є ситуація нормальною чи ненормальною.
4. Прийняти рішення, чи вказує ситуація на наявність проблем або на можливість їх виникнення.

Завдання комунікації

- Вміти контролювати ситуацію і людей без ескалації конфлікту.
- Досягати максимальної ефективності у спілкуванні з мінімальним ризиком для поліцейського.

Зоровий контакт:

Нормальний впевнений погляд:

- демонструє впевненість та контроль;
- показує суб'єкту, що ви не боїтесь;
- підкріплює ваші слова;
- несе повідомлення «Я розберусь, що тут відбувається».

Інтенсивність голосу:

- гучність;
- емоції;
- тон голосу.

Критерії правильного розташування:

- Дистанція.

Повинна дозволяти залишатися в безпеці та бачити і чути те, що відбувається.

- Обличчям до ситуації.

Для найбільш ефективного обзору.

- Прямий погляд.

Щоб правильно розуміти, що відбувається, та справляти позитивне враження з психологічної точки зору.

Навички комунікації:

- приймати запитання;
- ставити запитання;
- реагування на поведінку.

Настрій суб'єкта комунікації

Три рівня настрою:

- позитивний;
- негативний;
- нейтральний.

Основи комунікації**Основні навички (оцінка ситуації):**

- розташування в просторі співбесідника;
- вербальна комунікація;

Додаткові навички (комунікація з суб'єктами):

- реагувати на суб'єктів;
- ставити запитання;

Реагування на поведінку:

- відповідати на запитання;
- ставити запитання;
- реагувати відповідно (співчувати, посміхатися, підбадьорювати тощо).

Основні критерії оцінки ситуації:

- розташування у просторі (*допомагає бачити і чути те, що відбувається*);
- поза (*показує впевненість та увагу до ситуації*);
- спостерігати (*допомагає робити висновки на основі зовнішнього вигляду, поведінки та сигналів внутрішнього стану*);
- слухати (*допомагає помічати ключові слова та настрій*).

Поза для комунікації

Правильна поза означає тримати своє тіло таким чином, щоб воно демонструвало силу, впевненість, зацікавленість та контроль.

Основа правильної пози:

- стояти прямо;
- усунути відволікаючу поведінку;
- трохи податися вперед.

Приймати запитання

– здатність відповідати на запитання запитам суб'єкта справедливим та ефективним чином. Професійні відповіді допомагають будувати довіру та послаблюють напружену обстановку.

Два кроки у процесі обробки запитів:

- перевірити;
  - надати обґрунтовану реакцію;
- Так, я _____ тому, що _____.
- Ні, я _____ тому, що _____.
- Я розберусь _____ тому, що _____.

Пам'ятайте!

Вміння приймати запити зміцнить ваші відносини з іншими, тому що покаже їм, що ви усвідомлюєте їх потреби.

Головне – слідувати певним крокам, які зроблять ваші реакції ПРОФЕСІЙНИМИ та будуть сприяти співпраці.

Пам'ятайте також:

Базові потреби затриманих суб'єктів не можна ігнорувати!

Серйозно ставтесь до запитів з боку інших правоохоронних органів або державних органів!

Проблемною та такою, що може призвести до ескалації конфлікту, є комунікація з:

- особами, що перебувають під впливом (дією) алкоголю чи наркотичних речовин;
- емоційно збудженими особами;

- психічно хворими людьми;
- дітьми.

Реагування на вербальні образи

Реагування на поведінку означає взяти на себе відповідальність!

Адекватна поведінка необхідна, щоб ситуація залишалась безпечною для громадян та для суб'єкта (суб'єктів).

Реагування на вербальні образи

Не сприймайте вербальні атаки на свій рахунок.

Залишайтеся емоційно відстороненим.

Тримайте суб'єкта зосередженим на конкретному питанні/проблемі.

Не відповідайте вербальною агресією.

Розташування у просторі

Правильне розташування в просторі означає:

– зайняти положення, найкраще з можливих, щоб бачити та чути групи та окремих суб'єктів;

– знайти дистанцію, достатньо віддалену для того, щоб залишатися В БЕЗПЕЦІ, але достатньо близькою для того, щоб бачити і чути те, що відбувається.

Складові активного слухання:

- відповідайте суб'єктам;
- ставте запитання, щоб підтвердити або прояснити деталі;
- демонструйте розуміння та співчуття.

Складові процесу комунікації:

- відправник повідомлення;
- одержувач повідомлення;
- повідомлення – інформація;
- зворотній зв'язок.

Слухати

Чотири кроки, щоб навчитися ефективно слухати:

1. Утриматись від попередніх суджень та оцінок.
2. Помічати ключові слова або фрази.
3. Визначати інтенсивність того, що було сказано.
4. Розуміти настрій співбесідника.

Спеціальний зоровий контакт:

- з людьми певної культури або членами певних груп (наприклад, японці не дивляться друг другу в очі, так як це є ознакою неповаги);
- з занадто емоційними людьми та з тими, в кого пустий нерухомий погляд.

Спостерігати

Вміння спостерігати – здатність помічати та розуміти, про що говорить зовнішній вигляд, поведінка та оточення суб'єкта. Ретельне спостереження за діями суб'єкта може багато сказати про те, що нам потрібно знати про суб'єкта, його внутрішній стан та його проблеми.

Ставити запитання

– здатність управляти суб'єктами, роблячи конкретні запити до них. Вміння робити запити покращує шанси на те, що суб'єкти будуть співпрацювати та більш охоче виконувати ваші запити.

Два кроки, коли ми робимо запит:

1. Оцінити відповідь (ситуацію).

2. Відповідні дії.

Я б хотів, щоб ви _____ . (М'який формат)

Я хочу, щоб ви _____ . (Прямий формат)

Будь ласка, не могли б ви зупинитися _____ . (Пом'якшення запити)

Ваш запит повинен бути конкретним:

- Точно, просто та ясно скажіть, чого ви прагнете.
- Якщо потрібно, встановіть конкретний строк виконання запиту.
- Продовжуйте використовувати навички реагування, щоб комунікація залишалась відкритою.

Управління вербальним спротивом:

- Чи достатньо вербальної комунікації?
- Змініть попередній метод/стиль комунікації.
- Потрібно розуміти, коли необхідно перейти до подальших дій.

Тема 3. КОНТАКТ-ПРИКРИТТЯ

«Друзі та знайомі»

- люди, які хочуть втрутитись;
- прибічники або противники;
- члени сім'ї;
- співучасники правопорушення.

Контакт/Прикриття

– основа розташування у просторі та подальшої взаємодії поліцейських у всіх формах оперативно-службової та службово-бойової діяльності Національної поліції.

Контактуючий (поліцейський, який здійснює контакт)

– поліцейський, який здійснює контакт, розпочинає та веде бесіду та завершує контакт;

– має широкий спектр обов'язків, за виконання кожного з яких він несе особисту відповідальність: розмова із підозрюваним; безпосередня перевірка документів; оформлення документів; подача команд – вербальних інструкцій правопорушнику та оточуючим громадянам; здійснення (проведення) поверхневої перевірки, у т.ч. візуальний огляд речей та транспортних засобів; забезпечення збору доказів та незмінність їх розташування на місці події; здійснення перевірки особи на алкогольне сп'яніння; забезпечення радіозв'язку (за домовленістю); забезпечення зберігання зброї та дотримання заходів безпеки порядом поліції; інші дії обумовлені обставинами події, що сталася.

Поліцейський, який здійснює контакт, повинен бути точно та беззаперечно впевнений, що поліцейський, який здійснює прикриття, не відводить очей від підозрюваного/підозрюваних.

Можлива зброя

- огляньте співрозмовника та місце навколо Вас на предмет наявності предметів, які можна використати для нанесення Вам ушкоджень;
- не думайте, що певні об'єкти не зможуть бути використані проти Вас;
- остерігайтесь просторого одягу;
- тримайтесь подалі від таких приміщень як кухня, гараж, сарай тощо.

Прикриваючий (поліцейський, який здійснює прикриття)

захист поліцейського, який здійснює контакт, від нападу та нанесення йому будь-яких ушкоджень.

Завдання:

- обрати оптимальну позицію для спостереження та контролю за ситуацією;
- зосередження уваги на діях, рухах підозрюваних та оточуючих осіб.

Принципи та переваги «Контакту/Прикриття»:

- Стандартна процедура забезпечення безпеки на місці події.
- За участю двох чи більше поліцейських та одного чи декількох осіб/підозрюваних.
- Можна використовувати під час будь-якого контакту на місці події.
- Підвищує безпеку поліцейських, контроль підозрюваних, контроль за місцем події.
- Може запобігти роззброєнню, замахам і втечам.
- Завдяки розподілу ролей додає психологічної впевненості кожному з поліцейських окремо.

«Присутність сил»

- невербальний та не фізичний вплив, який повинен здійснювати поліцейський на підозрюваного для утримання його під контролем.

«Присутність сил» (складові «присутності сил»):

- зовнішній вигляд поліцейського, стан його однострою, екіпірування, службового автомобіля (поза/постава);
- контроль голосу (висота/інтонація);
- контроль поведінки (ставлення до особи підозрюваного);
- комунікативні здібності (здатність до взаємодії з іншими людьми);
- рівень впевненості (знання та орієнтація на ситуацію).

Причини зміни ролей «Контакт-прикриття»

- негативні попередні контакти із конкретним типом підозрюваних або конкретною особою;
- мовний бар'єр;
- те, що поліцейський, який здійснює Контакт, та підозрюваний не знаходять спільну мову (хороший / поганий);
- небажання підозрюваного контактувати з поліцейськими конкре-

тної статі;

– необхідність застосування спеціальних знань чи навичок, якими володіє поліцейський, який здійснює «Прикриття».

Процес оцінки ситуації

– запам'ятовувати, оцінювати та вживати належних заходів згідно з інформацією, якою ви володієте;

– враховувати інформацію, яка стала відома від попередніх контактів, спостережень, оточуючого середовища та безперервного звертання уваги.

Рівновага

– огляньте місце, на якому Ви розмістилися, на якому ґрунті (крига, сніг);

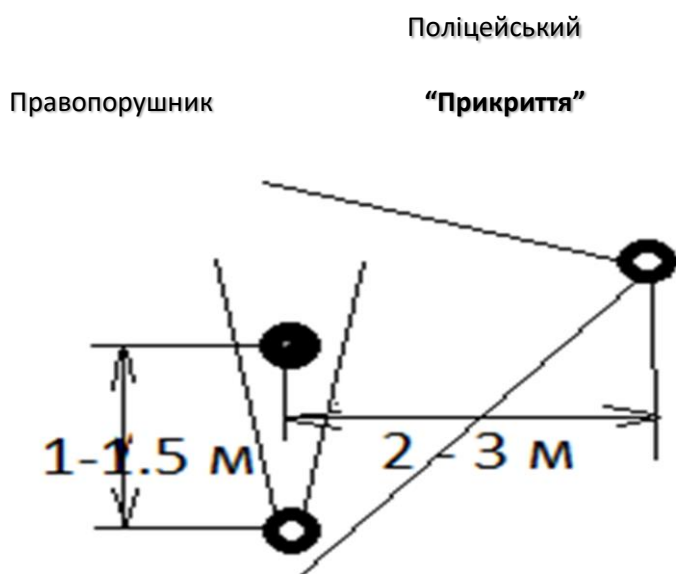
– уникайте вибоїн, канав, обривів;

– уникайте сходів, рейок, балконів;

– не стійте спиною до смуги руху.

Якщо відбудеться зіткнення, вам необхідно швидко відреагувати та спритно рухатися, у т.ч. змінюючи ролі «Контакту» та «Прикриття».

Розміщення поліцейських при спілкуванні

Руки

– завжди тримайте руки особи у полі зору. Зазвичай руками чи предметами у руках правопорушник може здійснити напад.

– якщо особа тримає руки в кишенях, попросіть її вийняти руки з кишень та тримати їх перед собою;

– пильнуйте за руками, доки не будуть застосовані засоби контролю, які нададуть додаткову перевагу.

Не просіть передавати речі, у т.ч. документи у великій кількості, якщо Ви будете змушені тримати їх у руках або не знаєте, куди їх покласти чи кому передати.

Спілкування

– після прибуття, 2-й поліцейський, а також 2-й наряд, що прибув на допомогу беруть на себе обов'язки «Прикриття»;

– поліцейському, який здійснює «Контакт», необхідно проінструктувати «Прикриття»;

– поліцейський, який здійснює «Контакт», має забезпечити отримання (передавання) ним інформації, яка допомагає зробити контакт більш успішним;

– передавання службової (конфіденційної) інформації має здійснюватися поза присутністю підозрюваного;

– дії «Контакту» на місці події та отримана ним допомога мають обумовлюватися ситуацією, яка склалася та забезпечувати тримання розвитку подій під контролем.

Укриття та маскування

Завжди шукайте можливості для використання укриття та світломаскування:

– при наближенні;

– після контакту;

– під час контакту, якщо щось змінюється.

ПОРАДА:

Використовуйте у службовій діяльності **цикл «огляньте, зорієнтуйтеся, прийміть рішення та дійте»:**

«ОГЛЯНЬТЕ» – Прибуття на місце.

«ЗОРІЄНТУЙТЕСЬ» – Оцінка ситуації.

«ПРИЙМІТЬ РІШЕННЯ» – Прийняття рішення.

«ДІЙТЕ» – Дії.

ПАМ'ЯТАЙТЕ!

Час для реагування – це момент часу між вашим сприйняттям загрози та вашим фактичним фізичним реагуванням для протидії загрозі.

«ШІСТЬ ПРАВИЛ» пильності

При застосуванні захисних тактик ви дізнались/дізнаєтесь про важливість ДИСТАНЦІЇ, РІВНОВАГИ та ПИЛЬНОСТІ під час фактичного контакту із підозрюваним.

Не забувайте, що ситуацію також потрібно оцінювати до фактичного контакту з підозрюваним, враховуючи такі фактори:

1. Руки.
2. Можлива зброя.
3. Друзі та знайомі.
4. Шляхи втечі.
5. Рівновага.
6. Укриття та маскування.

Шляхи втечі

- огляньте можливі шляхи втечі;
- ці шляхи повинні бути перевірені при першому наближенні або при розташуванні «Контакту» та «Прикриття».

Тема 4. ОСНОВИ ТАКТИКИ ПАТРУЛЮВАННЯ

1. Поліцейський – громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

На службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою.

2. Патрульний поліцейський – поліцейський, який відповідно до посадових інструкцій перебуває на посаді патрульного поліцейського та здійснює охорону публічного порядку і безпеки, або тимчасово будь-який інший поліцейський, який залучений до несення служби у складі патрульного наряду на визначеній території.

3. Види нарядів патрулювання – спосіб здійснення патрулювання визначеної території та відповідно вид наряду. Як правило, створюються наступні види нарядів: піший та на автотранспорті. Також існують наступні види:

- на мототранспорті;
- на велотранспорті;
- кінний;
- річковий;
- повітряний.

4. Вимоги до патрульного поліцейського. Поліцейський має:

- службове посвідчення;
- спеціальний жетон;
- під час несення служби повинен перебувати в однострої відповідно до сезону;
- повинен бути екіпірований відповідним оснащенням (спецзасоби, вогнепальна зброя, технічні засоби та ін.).

5. Підготовка до патрулювання – процес перевірки та підготовки наряду патрульних до несення служби. Містить:

- наявний графік чергувань або інший розпорядчий документ (наказ або розпорядження керівника про патрулювання, рапорт поліцейського з дозволом керівника про заміну в наряді);
- проведення цільового інструктажу;
- виявлення серед наряду хворих або таких поліцейських, які за іншими причинами не можуть нести службу;
- перевірка знань нормативно-правової бази поліцейськими, заходів

безпеки, перевірка знань щодо підстав застосування спецзасобів та вогнепальної зброї;

- доведення розстановки нарядів;
- доведення маршрутів патрулювання;
- доведення системи позивних;
- доведення криміногенної обстановки на території обслуговування (зведення за добу (або більше) про наявність нерозкритих резонансних, тяжких або особливо тяжких злочинів на території обслуговування та суміжних територій, орієнтування, умов, що ускладнюють обстановку на території несення служби);

- інших заходів, які заплановані або проводяться під час несення служби (мітинги, культурні та спортивні масові заходи, інші будь-які збори населення, навчальні тривоги, комплексні, планові або позапланові навчання).

6. Спорядження патрульного поліцейського – обладнання поліцейського, яким він має право користуватись або застосовувати під час несення служби. До них відносяться:

- поясна система (у випадку її відсутності: кобура, чохол (підсумок) для газового балона, кайданок та шокера (іскрового розрядника), палко-тримач);

- світловідбивний жилет;
- технічні засоби зв'язку (радіозв'язок) – переносна радіостанція;
- засоби фіксації (зйомка технічними засобами фото- та відеозапису) – нагрудна камера («Бодікамера»), відеореєстратор (у випадку патрулювання на автотранспорті);

- гучномовці або інші підсилювачі голосу (переважно у випадку патрулювання на автотранспорті);

- огорожувальні конуси та огорожувальна стрічка (у випадку патрулювання на автотранспорті);

- спеціальні засоби;
- вогнепальна зброя;

- бланки протоколів про адміністративні правопорушення, постанови про адміністративні правопорушення, чисті аркуші формату А4, а також можливе використання бланків пояснень, протоколів про усне повідомлення про вчинене правопорушення, схем ДТП, оцінки ризиків та термінових заборонних приписів щодо вчиненого домашнього насильства, та інших документів, які обумовлюють специфіку виконання повноважень поліцейських.

7. Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення

виконання покладених на поліцію повноважень.

Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

Обраний поліцейський захід є законним, якщо він визначений законом. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, ніж визначені законами України.

Обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також, якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

Обраний поліцейський захід є ефективним, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

Поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

8. Види поліцейських заходів.

Поліція для виконання покладених на неї завдань вживає заходів реагування на правопорушення, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним процесуальним кодексом України, на підставі та в порядку, визначених законом.

Поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення також застосовує в межах своєї компетенції ***поліцейські превентивні заходи та заходи примусу***, визначені цим Законом.

Поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами.

Якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, він зобов'язаний пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження.

9. Превентивні поліцейські заходи.

- перевірка документів особи;
- опитування особи;
- поверхнева перевірка і огляд;
- зупинення транспортного засобу;
- вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;

- обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- поліцейське піклування.

Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

10. Застосування заходів примусу (ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію»).

Поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- фізичний вплив (сила);
- застосування спеціальних засобів;
- застосування вогнепальної зброї.

Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені цим Законом.

Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.

Відповідно до ч. 6 ст. 42 закону України «Про Національну поліцію» не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронезилетів та іншого спеціального екіпірування).

11. Спеціальні засоби патрульних поліцейських – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин (ч. 3 ст. 42 закону України «Про Національну поліцію»). Під час екіпірування патрульного наряду визначаються умови несення служби та можливі

ризика під час виконання обов'язків, що й обумовлює їх оснащення. Як правило, патрульний наряд екіпірується за стандартними правилами та видаються наступні спеціальні засоби:

- гумові або пластикові кийки;
- кайданки (наручники) або засоби зв'язування (пластикові стяжки, сітки для зв'язування тощо);
- електрошокові пристрої контактної та контактної-дистанційної дії;
- газовий балон або засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- індивідуальні засоби захисту: бронежилети, за необхідності шоломи, налокотники та наколінники, службові собаки або коні.

Повний перелік використання спеціальних засобів у підрозділах Національної поліції визначено в ч. 4 ст. 42 закону України «Про Національну поліцію». Використання спеціальних засобів встановлюється керівним складом підрозділу в залежності від виконання поставлених завдань та умов їх виконання з урахуванням обстановки на визначеній території.

Поліції (поліцейському) заборонено:

- наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;
- застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску та ін.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу.

Якщо поліцейський заподіяв особі поранення або каліцтво внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора.

12. Порядок застосування спеціальних заходів примусу (ст. 43 закону України «Про Національну поліцію»).

Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, *крім випадку*, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невинуватим або неможливим.

Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визнача-

ються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

13. Застосування фізичної сили.

Поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.

Поліцейський зобов'язаний письмово повідомити свого керівника, а той зобов'язаний повідомити прокурора про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування фізичної сили.

14. Кайданки та інші засоби обмеження рухомості. Застосовуються у випадках:

- до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;
- під час затримання особи;
- під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;
- якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;
- проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;

15. Гумові та пластикові кийки. Застосовуються для:

- відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;
- затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;
- припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень.

16. Засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії. Застосовуються для:

- відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;
- припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень.

17. Електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії. Застосовуються для:

- відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;
- відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського.

18. Службовий собака. Застосовується під час:

- патрулювання;
- переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;
- під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;
- для відбиття нападу на особу та/або поліцейського.

19. Службовий кінь. Застосовується під час:

- патрулювання;
- переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

20. Координація дій – процес розподілу дій поліцейських у часі та певній території, забезпечення взаємодії нарядів (служб) з метою виконання поставлених завдань під час несення служби. Координацію нарядами здійснюють:

- чергові частини підрозділів;
- керівник підрозділу;
- заступники керівників, керівники галузевих служб при їх залученні до виконання завдань або вирішення певних ситуацій;
- куратори або відповідальні особи за роботу в певних масових заходах;
- старший наряду здійснює координацію дій у структурі наряду.

21. Правила ведення радіозв'язку – це правила поведінки під час проведення та обміну інформацією в радіоефірі за допомогою радіостанції між абонентами. Обмін інформацією в радіоефірі здійснюється згідно загальноприйнятих норм.

Під час обміну інформацією повинні бути враховані 4 складові комунікації між суб'єктами:

- відправник повідомлення (абонент який викликає);

- отримувач повідомлення (абонент, якого викликають);
- зворотній зв'язок (підтвердження про готовність ведення обміну інформацією);
- повідомлення (інформація).

Для початку обміну інформацією по радіостанції необхідно провести дії в наступному хронологічному порядку:

- вийти в радіоефір та, використовуючи систему позивних, назвати позивний абонента, якого викликають в ефір, та власний позивний;

- витримати паузу та отримати зворотній зв'язок про те, що абонента, який викликає на зв'язок, почув абонент, якого викликали в ефір;

- у випадку відсутності підтвердження про встановлення контакту потрібно повторно вийти в ефір та повторити спробу виклику на зв'язок до підтвердження;

- у випадку відсутності підтвердження зв'язку протягом тривалого часу потрібно вжити заходів щодо іншого виду зв'язку та обміну інформацією з потрібним абонентом (наприклад, мобільний зв'язок);

- після підтвердження зв'язку з необхідним абонентом здійснити обмін інформацією;

- завершення розмови та обміну інформацією повинно закінчуватись фразами «Кінець зв'язку», «Прийняв», «Виконую» тощо.

У випадку отримання команди «Контроль 5 хвилин», абонент, якому було адресовано дану команду, повинен протягом 5 хвилин здійснити доповідь про результати несення служби. У випадку необхідності продовження здійснення певних заходів у відношенні суб'єкта або вирішення певної ситуації може поступити аналогічна команда, що буде означати про виконання порядком аналогічних дій.

Вихід на зв'язок до чергової частини здійснюється в наступних випадках:

- при виході на маршрут патрулювання;
- при виникненні ситуацій, пов'язаних з виконанням службових обов'язків, виявлення правопорушень, зверненні громадян із заявами, або будь-якій роботі з суб'єктами;
- при виникненні надзвичайних ситуацій;
- для виклику допомоги (додаткових нарядів, виклику спеціалістів, швидкої допомоги, МНС);
- для перевірки суб'єктів за оперативними базами Національної поліції;

- при необхідності зійти з маршруту патрулювання, відлучитись на перерву (до туалету, на прийом їжі тощо);
- для передачі інформації стосовно вчиненого правопорушення та подальшого оперативного реагування щодо розкриття злочинів «по гарячих слідах»;
- під час виявлення правопорушників та їх переслідування.

У випадку, якщо під час патрулювання не трапляється будь-яких подій, старший патруля кожну годину повинен здійснювати контрольний вихід на зв'язок та доповісти черговому про своє місцезнаходження та результати несення служби.

У випадку виходу із ладу або розрядження батареї живлення радіостанції необхідно вжити заходів щодо виходу на зв'язок до чергової частини іншими каналами та повідомлення вихід з ладу радіостанції та необхідності її заміни.

Патрульний наряд повинен пам'ятати, що у випадку невиходу на зв'язок, черговий повинен вжити заходів щодо встановлення місцезнаходження наряду з метою уникнення нападу на поліцейських, або виявлення порушень порядку несення служби.

22. Засоби підсилення мови – засоби, які підвищують гучність мовлення поліцейського під час комунікації з суб'єктами (гучномовці). Засоби підсилення мови призначені для:

- підсилення гучності мовлення поліцейського під час роботи з суб'єктом на значній відстані;
- підсилення гучності мовлення поліцейського під час роботи з суб'єктом з-за укриття;
- підсилення гучності мовлення поліцейського під час роботи з суб'єктом під час переслідування на автотранспорті (стаціонарний гучномовець).

23. Реагування на повідомлення – дії патрульних поліцейських на отримувану інформацію щодо вчиненого або такого, що готується правопорушення, а також будь-яку подію, відповідно до вказівок осіб, які мають право здійснювати координацію нарядами, а також самостійного виявлення поліцейськими будь-яких порушень під час несення служби.

Патрульний поліцейський може отримати наступні види повідомлень:

- Звернення громадян про вчинене правопорушення або необхідність надання допомоги.
- Вказівки чергового про реагування на повідомлення про правопо-

рушення та виїзд на місце правопорушення.

– При самостійному виявленні будь-якого правопорушення під час несення служби на маршруті патрулювання.

– Вказівки особи, яка має право здійснювати координацію нарядів, щодо виконання певних дій.

– Про надання допомоги іншому патрульному наряду на виклику або переслідуванні злочинців.

24. Першочергові дії – дії поліцейських, направлені на припинення правопорушень, надання необхідної допомоги, вжиття заходів для затримання правопорушника «по гарячим слідам».

Після прибуття на місце виклику поліцейський повинен вжити заходів щодо припинення протиправних дій та в разі необхідності надання необхідної допомоги постраждалим, або іншим особам, які потребують такої допомоги.

У випадку виявлення правопорушника на місці вчинення правопорушення здійснити його затримання згідно чинного законодавства у відповідності вчиненого ним адміністративного або кримінального правопорушення.

Після прибуття на місце події поліцейські повинні з'ясувати наступну інформацію відносно правопорушення:

– Що сталося;

– Коли сталося;

– Де сталося;

– Яким чином було здійснено правопорушення;

– Дані про потерпілих;

– Наявність свідків;

– Свідчення очевидців;

- Дані про особу правопорушника (кількість правопорушників) або його прикмети, детальний опис (чим детальніший буде опис правопорушника, тим швидше буде можливість його ідентифікації та затримання);

– Напрямок втечі правопорушника та спосіб втечі (на транспорті, пішки);

– Детальний перелік та опис викраденого майна для їх ідентифікації. (Поліцейський, **пам'ятай**, що описати викрадені речі потерпілих може лише потерпілий, а отже, всі інші поліцейські будуть працювати з тією інформацією, яку буде отримано від потерпілих);

– Встановити маршрут пересування потерпілого, місця відвідування по маршруту для подальшого встановлення камер відеоспостережен-

ня або інших свідків;

– За отриманою інформацією здійснити доповідь до чергової частини для оперативного реагування та орієнтування інших нарядів для затримання правопорушника «по гарячим слідам».

– З'ясувати необхідність надання допомоги потерпілим, свідкам та іншим особам.

Під час реагування на повідомлення громадян потрібно також пам'ятати, що потерпілі, свідки та очевидці є цивільними особами та можуть не звертати увагу на дрібниці, надавати інформацію не в хронологічному порядку, без подробиць, путатись в свідченнях у зв'язку з погіршенням стану здоров'я або пережитою стресовою ситуацією. У зв'язку з цим потрібно пам'ятати, що опитування осіб на місці пригоди є дуже важливим фактором. У зв'язку з цим здібність поліцейського провести кваліфіковане опитування та правильно отримати інформацію в повному обсязі є показником професіоналізму самого поліцейського.

На місці вчиненого правопорушення потрібно також забезпечити збереження обстановки в тому вигляді, якою вона була після прибуття поліцейських, забезпечити збереження речових доказів у відповідності до вимог ст. 237 Кримінального процесуального кодексу України.

Тема 5. ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ ПАСИВНОМУ, АКТИВНОМУ ТА АГРЕСИВНОМУ ОПОРІ ПРАВОПОРУШНИКА

Агресивний опір – це фізична атака на поліцейського, небажання припинити атаки на інших людей, або фізичні спроби серйозно поранити чи вбити іншу особу або поліцейського.

Адміністративне затримання – захід забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, який полягає у тимчасовому обмеженні свободи пересування і місцезнаходження та застосовується в разі, коли інші заходи адміністративного припинення – неефективні для забезпечення належного виконання провадження в справі про адміністративне правопорушення і забезпечення притягнення правопорушника до відповідальності.

Активна агресія – об'єкт не підкоряється вимогам співробітників правоохоронних органів, чинить опір фізичному примусу з боку співробітників і намагається завдати фізичної шкоди співробітникам або оточуючим особам.

Активне сприяння – об'єкт за власною ініціативою сприяє співробітникам правоохоронних органів у відновленні порядку, виконує їх усні вимоги.

Активний опір – це коли особа намагається втекти, опирається арешту, намагається уникати контролю з боку поліцейського, або висловлює вербальні погрози, демонструючи при цьому невербальні сигнали, що вказують на схильність або готовність опиратися арешту.

Види спеціальних засобів – засоби індивідуального захисту; засоби активної оборони; засоби забезпечення спеціальних операцій; пристрої для відкриття приміщень, захоплених правопорушниками.

Виняткове застосування сили – дозволяє поліцейському негайно перейти до використання інших засобів, якщо офіційно узгоджені техніки неефективні або неадекватні для контролю особи.

Гарантії особистої безпеки озброєного поліцейського

Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування.

Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб, поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування.

Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським.

Гумовий кийок – спеціальний засіб, який мають право застосовувати, зокрема, поліцейські, військовослужбовці Національної гвардії України, співробітники установ покарань, посадові особи інших правоохоронних органів України, визначених законодавством, для відбиття нападу на осіб, об'єкти, приміщення, затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законному розпорядженню, а так само для припинення групових порушень громадського порядку чи масових заворушень, якщо інші способи не забезпечили виконання покладених на ці органи обов'язків.

Деескалація – зменшення масштабів сили.

Демонстрація вогнепальної зброї – дозволена тільки у ситуаціях, де потенційно може бути застосована сила на ураження. Попереджувальні постріли переважно заборонені.

Ескалація – нарощування сили.

Жорсткий силовий вплив – більш високий рівень застосування поліцейського заходу у вигляді ударів руками і ногами, а також гумових кийків і сльозоточивих аерозолів.

Засоби активної оборони – захищають громадян та працівників поліції, активно впливаючи на правопорушників з метою припинення їхніх діянь (гумові кийки; кийки пластикові типу «Тонфа»; кайданки; електрошокові пристрої; патрони і пристрої для їх відстрілу вітчизняного виробництва, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми влас-

тивостями металевими снарядами не смертельної дії; ручні газові гранати, а також патрони з газовими гранатами; балончики, патрони, гранати та інші спецзасоби з препаратами сльозоточивої та дратівної дії на основі природних капсаїциноїдів, морфолідупералгонової кислоти (МПК), ортохлорбензальманонітрилу (CS) і речовини АЛГОГЕН.

Засоби забезпечення спеціальних операцій – використовуються під час проведення спеціальних операцій, які пов'язані із затриманням озброєних злочинців, припиненням згідно з чинним законодавством масового безладу та інших проявів порушень публічного порядку (ранцеві апарати «Облако», світло-шумова граната «Заря» та світло-шумовий пристрій «Пламя», патрони з гумовою кулею «Волна-р», водомети, бронемашини та інші транспортні засоби, пристрій для примусової зупинки автотранспорту «Еж-М»).

Засоби індивідуального захисту – призначені для захисту життєво важливих органів людини від можливих поранень холодною та вогнепальною зброєю (шоломи – сталеві армійські, «Сфера», каска захисна пластмасова; бронезилети протиударні та броньові щити).

Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

- 1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;
- 2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;
- 3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо-тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;
- 4) якщо особа чинить збройний опір;
- 5) для припинення спроби завладіти вогнепальною зброєю.

Застосування сили на ураження

Поліцейські можуть застосовувати силу на ураження тільки для самозахисту та для захисту інших людей від безпосередньої загрози смерті або серйозних поранень, або для запобігання злочину, коли дії особи встановлять загрозу смерті або серйозних поранень для оточуючих.

Кайданки – це спеціальний засіб, який одягається на зап'ястя. Вони складаються з двох кілець (браслетів), які переважно з'єднані між собою коротким ланцюгом або шарніром.

Комунікація – взаємодія між різними суб'єктами комунікації, при якому здійснюється обмін інформацією.

Контакт-прикриття – стандартна процедура забезпечення безпеки, яка застосовується за участі двох чи декількох поліцейських та одного чи декількох суб'єктів на місце події. Є основою розташування у просторі та подальшої взаємодії поліцейських та інших суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави у всіх формах їх оперативно-службової та службово-бойової діяльності, у т.ч. під час пошуку та затримання ними правопорушників на відкритій місцевості.

Криміногенна ситуація – під нею розуміється подія або стан, яке викликало у особи рішучість вчинити злочинне діяння. Інакше кажучи, це цілий комплекс обставин, в яких знаходиться людина перед тим, як буде скоєно злочин.

Легкий тактильний контакт – техніки, які спонукають суб'єкта виконувати вербальні команди поліцейського.

Наказ – керівний сигнал, який ініціює виконання певної операції.

Надмірне застосування сили

Застосування сили більш високого рівня, ніж це об'єктивно виправдано у даних обставинах, або продовження застосування сили після того, як особа була арештованою, або нейтралізована іншим чином.

Непокора – відкрита відмова виконати наказ.

Об'єктивно виправдана сила

Це означає, що, визнаючи необхідність застосування сили та адекватний рівень її застосування, поліцейські повинні оцінювати кожну ситуацію в залежності від відомих їм обставин, включаючи серйозність злочину, рівень загрози, що демонструє особа, та загрозу для оточуючих, але не обмежуючись цими факторами.

Опір – активна фізична протидія виконанню поліцейським його законних повноважень.

Особа злочинця – сукупність соціально-психологічних властивостей і якостей людини, які є причинами і умовами вчинення злочинців.

Особиста безпека – це поточний стан захищеності її життєдіяльності від безпосередніх загроз її життю, здоров'ю, тілесній неушкодженості, а також особистій свободі.

Пасивний опір – особа не виконує команди або не підкоряється вимогам співробітників правоохоронних органів, але при цьому не чинить активний опір, не становить загрози та не опирається контролюючим діям поліцейського.

Пасивна покіра – об'єкт визнає повноваження співробітників правоохоронних органів і виконує їх усні вимоги.

Поверхнева перевірка – здійснення візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Примусове усунення від керування ТЗ

З метою усунення небезпеки, що виникає при знаходженні за кермом водія у стані сп'яніння, законодавством передбачена можливість відсторонення зазначених осіб від керування транспортними засобами. Відсторонення водіїв від керування транспортним засобом полягає у примусовому припиненні руху, звільненні транспортного засобу від особи, що їм керує, вилученні посвідчення водія і здачі, у разі необхідності, транспортного засобу на платну стоянку або до відповідного органу.

Принципи застосування сили – це стандарти, що дозволяють співробітникам правоохоронних органів і представників населення визначати допустимий рівень застосування сили до підозрюваних у порушенні правопорядку залежно від конкретних обставин.

Пристрої для відкриття приміщень, захоплених правопорушниками (малогабаритні підривні пристрої «Ключ», «Імпульс»).

Присутність офіцера – завдяки професійній поведінці, позитивній та впевненій позиції та акуратному зовнішньому вигляду офіцер поліції часто може розглядати ситуацію тільки однією своєю присутністю.

Присутність сил

Визначений як вплив, який поліцейський повинен здійснювати на підозрюваного, для утримання його під контролем.

Простий силовий вплив – застосування поліцейського заходу у вигляді заламування рук, натискання на больові точки та застосування наручників.

Ризик – характеристика ситуації, що має невизначеність результату, при обов'язковій наявності поєднання ймовірності та наслідків настання несприятливих подій.

Самозахист – це силовий вплив, який дозволяє поліцейському захистити себе від агресивних або схильних до насильства осіб.

Спеціальні засоби (як поліцейські заходи примусу) – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Тактичні дії – організовані дії підрозділів, частин і з'єднань під час виконання поставлених завдань.

Управління ризиком – це процес прийняття рішень і здійснення заходів, спрямованих на забезпечення мінімально можливого ризику.

Усні вимоги (команди) – ясні і зрозумілі усні розпорядження співробітника поліції об'єкту застосування сили.

Фізичний контроль – це метод силового впливу, який використовується для встановлення контролю над особою, яка демонструє пасивний, активний або агресивний опір; або для досягнення поступливості від особи, що чинить опір, за допомогою технік больового контролю.

Фрустрація (від лат. frustratio – омана, марне очікування) – психічний стан людини, що виражається в характерних переживаннях і поведінці і те, що викликається об'єктивно непереборними (або суб'єктивно сприйнятими як непереборні) труднощами на шляху до досягнення мети і розбіжності реальності з очікуванням суб'єкта.

Силове обмеження на підлозі –

Кімнати для допитів обладнані пристроями для обмеження затриманих на підлозі. Такі пристрої дозволяють використання наручників на ноги. Ці пристрої застосовуються до осіб, що знаходяться під арештом, схильні до насильства або можуть вдатися до агресивних дій.

Тема 6. ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У РАЗІ ВИЯВЛЕННЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНОГО ПРЕДМЕТА

Активація (вибуху) – механічні, хімічні або радіоелектронні дії (впливи) на елементи вибухонебезпечних предметів, що приводять до детонації або вибуху.

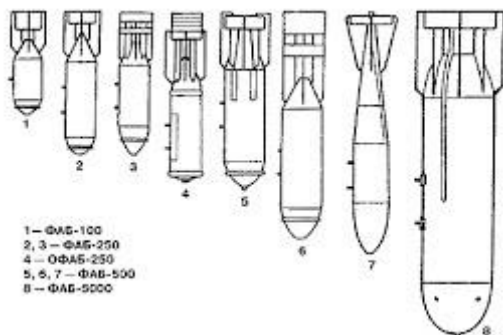
Авіаційна бомба – засіб, призначений для бомбардування фортифікаційних споруд, промислових і залізничних об'єктів, складів та баз різного призначення, населених пунктів і місць скупчення військ.

Типи авіаційних бомб: фугасні; осколкові, осколково-фугасні; бетонобійні; броньобійні; запальні і т. п.

Авіабомби вкрай небезпечні через наявність великої кількості вибухової речовини, виділення великої кількості енергії під час вибуху, великого радіусу ураження, а також дуже чутливих детонаторів. Зазвичай на авіабомбах встановлюється два і більше детонаторів.

Без спеціальних знань та устаткування їх важко виявити і практично неможливо визначити їхній стан.

Скинута з літака авіаційна бомба, що не вибухнула, як правило, має детонатор, приведений у бойове положення і чутливий до зовнішніх впливів та може знаходитись в такому стані десятиліттями.

Бойові припаси або боеприпаси – складова частина озброєння, безпосередньо призначена для враження живої сили противника, знищення його військової техніки, руйнування укріплень, споруд, а також виконання інших завдань (освітлення місцевості, задимлення, розкидання агітаційної літератури тощо).

Дія основної маси боеприпасів заснована на використанні енергії, що виділяється вибуховими речовинами, завдяки якій і відбувається ураження (руйнування, знищення) різних цілей.

Українське законодавство надає наступне визначення: «Боеприпаси — артилерійські та стрілецькі, бомби авіаційні та їх складові одиниці,

гранати, бойові частини, боєголовки та вибухові компоненти керованих (некерованих) ракет та снарядів, міни наземні та фугаси, міни морські та їх компоненти, торпеди та їх компоненти, бомби глибинні та їх компоненти, військова піротехніка, пристрої підривні, речовини вибухові та порохи, піропатрони та пристосування приводні та їх складові одиниці, інструменти та обладнання спеціальні для знешкодження наземних та підводних боєприпасів, капсулі, підривники, вибухові компоненти та інше приладдя для боєприпасів, спеціальне обладнання для експлуатації та обслуговування боєприпасів».

Боєприпаси — предмети, призначені для здійснення пострілів з усіх видів зброї, бомбардування і ракетних ударів.

До боєприпасів належать артилерійські снаряди, атомні бомби, ракети, авіабомби, міни, ручні гранати, набої тощо.

До бойових припасів належать: ядерні боєприпаси, артилерійські та мінометні постріли, реактивні снаряди, постріли з активно-реактивними снарядами, мінами, гранатами, протитанкові керовані реактивні снаряди (ПТКРС), авіаційні бомби, набої стрілецької зброї, ручні та гвинтівкові гранати, засоби підривання, заряди вибухових речовин, міни, міни морські, торпеди, освітлювальні та сигнальні патрони та інше. До боєприпасів належать також і окремі елементи самих бойових припасів: детонатори (трубки), порохові заряди, розривні заряди, капсулі та капсульні втулки (трубки), капсулі-детонатори й детонатори, запальники, гільзи, картузи тощо.

Боєприпаси доправляються до цілі метанням з вогнепальної зброї (снаряди, міни, гвинтівкові гранати, кулі), за допомогою різних двигунів (реактивний снаряд, торпеда), скиданням з висоти на ціль (авіаційні бомби) або киданням вручну (ручна граната). Деякі боєприпаси встановлюються на місцевості або у воді (міни) і діють (вибухають) при контакті з ціллю або при знаходженні цілі в зоні дії. Є боєприпаси (наприклад, міни), які встановлюються на об'єкт, що має бути зруйнованим, і котрі вибухають через заздалегідь встановлений проміжок часу або за сигналом, що передається по радіо або дротах. Усі боєприпаси – одnorазової дії. Виняток становлять окремі їх елементи – гільзи та корпуси капсульних втулок, які після ремонту можуть бути знову використані.

За призначенням боєприпаси поділяються на основні, спеціальні та допоміжні. Основні боєприпаси поділяються на звичайні і масового ураження. Звичайні боєприпаси можуть бути суцільними або споряджатися розривним зарядом або запальною речовиною. До бойових припасів масового ураження відносяться ядерні, хімічні та біологічні боєприпаси. Дія боєприпасів визначається конструкцією і типом спорядження. До спеціальних боєприпасів відносяться ті, що утворюють перешкоди,

освітлювальні, сигнальні, димові, пристрілювально - цілевказуючі, агітаційні та інші; до допоміжних – навчальні, імітаційні, системопробні тощо.

Бризантні вибухові речовини – це речовини, які, як правило, менш чутливі до зовнішніх впливів, ніж ініціюючі вибухові речовини, здатні до стійкої детонації.

Бризантна дія – це дроблення середовища, що оточує заряд. Бризантна дія виявляється на відстані приблизно двох радіусів заряду. Під час вибуху максимальний імпульс спостерігається в епіцентрі, цей імпульс (різкий перепад тиску великої амплітуди) дробить елементи середовища, що знаходяться поблизу.

Вибух – швидкоплинний фізичний або фізико-хімічний процес, що відбувається із значним виділенням енергії у обмеженому об'ємі за короткий проміжок часу. Ключовою ознакою вибуху є раптове збільшення тиску, яке, як правило, спричиняє виникнення ударної хвилі. Вибух у твердому середовищі викликає руйнування та дроблення.

Під час фізичних вибухів відбуваються лише фізичні перетворення без зміни хімічного складу речовин (вибухи парових котлів, балонів із скрапленим газом, електричні вибухи). Фізичні вибухи звичайно є наслідком фазового переходу речовини або надшвидкої дезінтеграції.

Спричинити електромагнітний вибух можна швидким пропусканням великого електричного заряду (наприклад, з конденсатора) через тонкий дріт, що спричиняє миттєве плавлення й випарування металу. До електромагнітних вибухів також належить вибух поверхневого шару речовини від час нагрівання лазером.

У природі фізичні вибухи спостерігаються при виверженнях вулканів, що фактично є вибухом посудини під внутрішнім тиском.

Вибухова речовина – речовина, що може вибухати під дією відкритого вогню чи має більшу чутливість до ударів і струсів.

До вибухонебезпечних речовин відносяться: нітротолуол, динітротолуол, тринітротолуол, нітробензол, динітробензол, тринітробензол, нітрогліцерин, динітрогліцерин, тринітрогліцерин, тринітроцелулоза, пікринова кислота, гексаметіленпероксиддіамін, діперекис ацетону, пластит, амонід, гексоген, тетразен, тетріл, гримуча ртуть, гримуче срібло і т.д.

Вибухонебезпечна зона – це простір, у якому знаходиться чи може знаходитись вибухонебезпечна суміш.

Внутрішня небезпечна зона – ділянка місцевості, призначена для інформування працівників поліції про кордони особливої небезпеки за наслідками дії уражаючих факторів вибуху на людину та оточуючі об'єкти. Під внутрішньою зоною небезпеки розуміють вихідний рубіж для початку виконання робіт спеціалістами-вибухотехніками з розрядження, транспортування чи знищення вибухових пристроїв.

ВОГ-17А та ВОГ-17М – постріли гранатометні складаються з осколкової гранати, порохового/метального заряду і підричника головного миттєвої дії.

Пороховий заряд пострілу ВОГ-17А призначається для придання гранаті початкової швидкості. Він складається з гільзи, капсуля-запальника і нітрогліцеринового пороху.

Головний детонатор ударної дії служить для вибуху гранати при зустрічі її з ціллю. Головний детонатор складається з ударного (інерційного) і запалювального механізмів і запобіжного механізму далекого зведення.

Корпус гранати сталевий тонкостінний, хімічно затемнений, всередині корпусу є спіраль з насиченого дроту прямокутного перерізу, осколкова сорочка з напівготовими осколками.

Підричник зводиться на відстані 10-60 м від дульного зрізу гранатомета, що забезпечує додаткову безпеку при стрільбі.

Гранати ВОГ-17А і ВОГ-17М у бойовому спорядженні пофарбовані в чорний колір.

Широко використовувався під час війни на сході України. Зокрема, ВОГ-17 були пристосовані для скидання з безпілотних літальних апаратів.

З ВОГ-17 роблять саморобні гранати металевий дії, або для розтяжок т.н. «Хатабка».

VOG-25 – постріл гранатометний для підствольних гранатометів ГП-25 «Костер» та ГП-30 «Обувка», що поєднує в собі гранату і металевий заряд у гільзі – осколковий боєприпас калібру 40 мм.

Граната дульнозарядна, тобто подається в ствол гранатомета через дуловий зріз. Зовні корпусу є готові нарізи, які надають гранаті обертальний рух (граната стабілізується в польоті за рахунок обертання) під час її руху по каналу ствола. Постріл виконаний за «безгільзовою» схемою, тобто металевий заряд разом із засобом займання розташовується в донній частині корпусу гранати. Така схема дозволила спростити конструкцію гранатомета, підвищити надійність і бойову швидкострільність. У середині корпусу (між зарядом ВР і корпусом) знаходиться сітка з картону. Вона служить для раціонального дроблення корпусу на осколки, що призводить до збільшення осколкової дії.

Підричник гранати ВМГ-К є головним, ударним, миттєвої та інерційної дії, напівзапобіжного типу з піротехнічним далеким зведенням і самоліквідатором. Не дозволяє використовувати гранату на малих дистанціях і в приміщеннях, оскільки зводиться після пострілу на дистанції 10-20 м від стрільця.

Заряд вибухової речовини – певна кількість вибухової речовини, що здатна до вибуху. До зарядів вибухових речовин не належать проби вибухових речовин, змиви, сліди вибухових речовин після вибуху;

Засоби ініціювання – вироби та пристрої, що є джерелом початкового детонаційного імпульсу для здійснення вибуху заряду вибухової речовини (електродетонатори, капсуль-детонатори, мінні детонатори тощо).

Засоби підриву – пристрої, призначені для ініціювання вибуху заряду вибухової речовини (підривачі ручних гранат, інженерних боєприпасів, артилерійських снарядів, ракет, авіабомб тощо), основними складовими частинами яких є засіб ініціювання і механізм приведення засобу ініціювання у дію;

Змиви – змиви слідів вибухових речовин, відібрані з предметів-носіїв екстракційним способом із застосуванням марлевого тампона та дистильованої чи очищеної води та органічних розчинників (ацетону, ацетонітрилу, метанолу тощо), слідів потенційно наявних вибухових речовин, їх компонентів і продуктів їх вибухового перетворення;

Зовнішня небезпечна зона – ділянка місцевості для інформування людей про визначення кордонів безпеки, де можливі наслідки із заповодіянням шкоди здоров'ю під час вибуху. По периметру цієї зони виставляється оточення та здійснюється маркування спеціальною стрічкою з відповідними написами;

Запал гранати УЗРГ, підричник – радянський універсальний запал системи Віцені і А. А. Беднякова, розроблений в 1941 році для застосування та спорядження ручних гранат Ф-1, РГ -42, РГД-5 та ін. Головне призначення запала – підрич основного заряду гранати або іншого вибухового пристрою.

Сам підричник або запал не настільки небезпечний, як боєприпас у цілому. Однак його вибух незмінно призведе до отримання травм: відриву пальців рук або ноги, враження очей та ін. Слід пам'ятати, що більшість підричників дуже чутливі, мають принцип миттєвої дії та можуть вибухнути від найменшого дотику до них.

Ініціюючі вибухові речовини, Ініціатори – вибухові речовини, що детонують від незначного термального або механічного впливу (вогню або іскор, удару або тертя). Ініціюючі ВР застосовують тільки для збудження вибуху бризантних або металевих ВР. Для забезпечення безпеки застосування ініціюючих ВР їх упаковують у захисні пристосування. Найвідоміші ініціатори: гримуча ртуть, азид свинцю, тринітрорезорцинат свинцю, бертолетова сіль.

Ініціатор – слідчий суддя або суд, який, відповідно до статті 242 Кримінального процесуального кодексу України, доручає експертній установі, експерту чи експертам проведення експертизи.

Керівник вибухотехнічної групи – працівник вибухотехнічного підрозділу, якого керівником вибухотехнічного підрозділу визначено старшим виїзної групи;

Керівник підрозділу поліції (у контексті знаходження вибухонебезпечної речовини) – начальник підрозділу поліції чи особа, яка виконує

його обов'язки, на території обслуговування якого проводиться огляд місця події за фактами виявлення, використання або застосування вибухових матеріалів;

Комплексна судова експертиза (в контексті знаходження вибухонебезпечної речовини) – експертиза, що проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки чи інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання);

Криміналіст (у контексті знаходження вибухонебезпечної речовини) – працівник відділу (сектору) криміналістичного забезпечення підрозділів слідства Національної поліції України;

Метальні ВР – це різні порохи: чорний димний, бездимні піроксидінові нітрогліцеринові. До них також відносять різні піротехнічні суміші феєрверків, сигнальних і освітлювальних ракет, освітлювальних снарядів, авіабомб.

Міна – боєприпас, що встановлюється під землею, на землі чи поблизу землі або іншої поверхні й призначений для вибуху, спричиненого присутністю, близькістю чи контактом людини або транспортним засобом.

Міна-пастка – спеціальний пристрій, який може бути замасковано під безпечний на вигляд предмет побуту. Пастка спрацьовує раптово, коли людина наближається або торкається до, здавалося б, безпечної речі. Найчастіше міни-пастки встановлюються в будівлях, спорудах, поблизу предметів щоденного вжитку, зброї, дитячих іграшок, на дверях, вікнах, дитячих майданчиках.

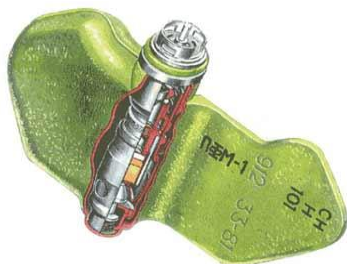
Мінометна міна – снаряд краплеподібної форми з пером. Основна особливість мінометної міни – висока чутливість мінного підривника миттєвої дії. Особливо це стосується боєприпасів, що не вибухнули. У ґрунт міна втикається носом, і, якщо не вибухає, заривається в землю, а хвостовик може залишатися зверху. Внаслідок удару чутливі елементи детонатора отримують ушкодження та можуть привести міну в дію від будь-якої незначної зміни положення. Під час спроби витягти мінометну міну за «хвіст» чутливі елементи детонатора (який знаходиться в бойовому положенні) приводяться в дію, що спричиняє вибух.

Міна ТМ-62П – Протитанкова міна ТМ-62П встановлюється тільки вручну на ґрунт, у ґрунт, у сніг і під воду. Елементів самоліквідації та можливості знешкоджування міна не має. Не виявляється міношукачами.

Міна протипіхотна ПФМ-1 «Лепесток» – міна натискної дії, може встановлюватися у ґрунт тільки засобами дистанційного мінування. Ураження людини при вибуху міни завдається за рахунок руйнування нижньої частини ноги. Вибух проводиться в момент наступання ногою на датчик цілі.

Міна ОЗМ-72 – протипіхотна вистрибуюча осколкова міна кругового ураження (у просторіччі – «міна-жаба»).

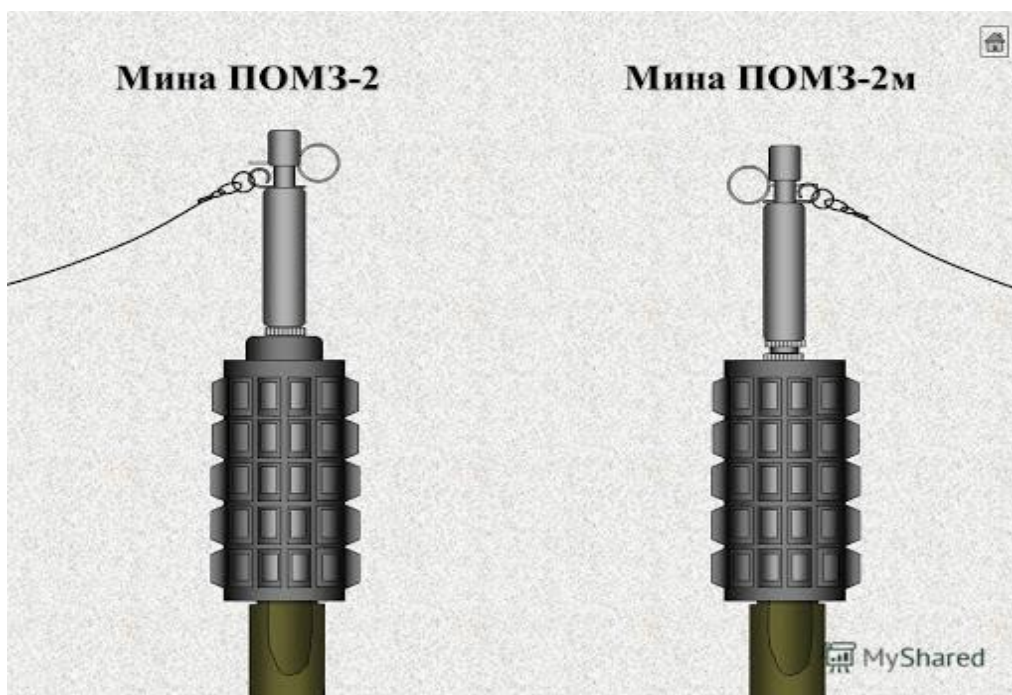
Була розроблена в СРСР. Розшифровується як «осколкова загороджувальна міна». Своє походження веде від німецької вистрибуючої міни SMI-44 часів Другої світової війни.

При спрацьовуванні підривача (штатний підривник – МУВ 4) вогонь полум'я запалює пороховий сповільнювач, який по центральній запальній трубці підпалює пороховий вибивний набій. Останній викидає бойову частину міни з «склянки» на висоту близько 0,6-0,8 м. Спрацювання міни після підстрибування відбувається під впливом натяжного троса, один кінець якого закріплений на дні міни, а другий – за внутрішній клиноподібний замок, який приводить у дію детонатор, що підриває бойовий заряд, це одна з конструктивних відмінностей від американського аналога – міни М-16, в якій використовується піротехнічний сповільнювач. Якщо міна не злетіла на потрібну висоту, то вибуху не відбувається зовсім, однак використання натяжного тросу підвищує надійність боєприпасу. Ураження здійснюється готовими вражаючими елементами (2400 роликів або кульок).

Міна POMZ-2 – радянська протипіхотна осколкова міна натяжної дії. Призначена для виведення з ладу особового складу супротивника. Ураження здійснюється осколками корпусу міни. Підрив проводиться, коли людина, зачепившись ногою за дротяну розтяжку, висмикне бойову чеку підривника.

Міна POMZ-2 встановлюється вручну на вбитий в ґрунт дерев'яний кілок, що входить у комплект міни. POMZ-2М відрізняється масою 1,2 кг і довжиною 107 мм, з'єднання детонатора різьбове.

Міна ПМН-2 – протипіхотна фугасна натискної дії. Призначена для виведення з ладу особового складу супротивника. Ураження людини відбувається шляхом руйнування нижньої частини ноги (ступні) при вибуху заряду міни в момент наступання ногою на індикатор цілі (чорний хрестоподібний виступ на верхній площині) міни.

Зазвичай під час вибуху міни відривається повністю ступня ноги, якою солдат наступив на міну, й, залежно від відстані другої ноги від місця вибуху, вона також може бути сильно пошкоджена або не зазнати пошкоджень зовсім. Крім того, ударна хвиля досить великого заряду ВР позбавляє людину свідомості, висока температура вибухових газів може

завдати сильних опіків нижніх кінцівок. Смерть може настати від болювого шоку чи втрати крові при несвоєчасному наданні першої допомоги.

Міна може встановлюватися як на ґрунт, так і в ґрунт, у сніг, вручну чи розкладатися засобами механізації (причіпні мінні розкладники ПМР-1, ПМР-2, причіпні мінні загороджувачі ПМЗ-4), але у всіх випадках приведення міни в бойове положення здійснюється вручну. Герметичність міни дозволяє використовувати її у водонасичених і болотистих ґрунтах. Установка мін під воду (прибережна смуга водних перешкод, броди) не допускається з огляду на її плавучість. Термін бойової роботи міни не обмежується.

Самоліквідатором міни не оснащуються. Незйомних та незнешкоджуваних елементів немає, але особливості конструкції унеможливають зворотний перекид міни з бойового в безпечне положення. Тому міна відноситься до категорії незнешкоджуваних. Міна має детонатор і запал, які є частиною конструкції міни.

Міна ПМД-6 – міна протипіхотна фугасна, натискної дії. Призначена для виведення з ладу особового складу супротивника. Ураження людині завдається за рахунок руйнування нижньої частини ноги (стопи) при вибуху заряду міни в момент наступання ногою на натискну кришку міни. Зазвичай під час вибуху міни відривається повністю стопа ноги, якою солдат супротивника наступив на міну, і, залежно від відстані другої ноги від місця вибуху, вона також може бути значно пошкоджена або не зазнати пошкоджень зовсім. Крім того, ударна хвиля досить великого заряду ВР позбавляє людину свідомості, висока температура вибухових газів може заподіяти значні опіки нижніх кінцівок. Смерть може наступити від болювого шоку, втрати крові при несвоєчасному наданні першої допомоги.

Міна може встановлюватися як на ґрунт, так і в ґрунт, у сніг, вручну або закладатися засобами механізації (причіпні мінні розкладники ПМР-1, ПМР-2), але у всіх випадках переведення міни в бойове положення здійснюється вручну.

Термін бойової роботи міни обмежується терміном служби дерев'яного корпусу. При його руйнуванні від гниття натискна кришка може не видавити бойову чеку з підривача і вибуху не відбудеться. Самоліквідатором міна не оснащуються. Елементів невилучення та незнешкодження

немає, однак дуже висока чутливість підривника серії МУВ робить знешкодження міни вкрай небезпечним. Крім того, під міну може встановлюватися міна-сюрприз, яка робить вилучення або знешкодження міни неможливим. Міна складається з дерев'яного корпусу, 200-грамової пашки з тротилу або французької суміші, підривника серії МУВ з "Т" – подібною чекою і запалом МД-2.

Міна МОН-50 – протипіхотна міна, вибух здійснюється оператором з пульта керування або ж при зачіпанні датчика. Час бойової роботи міни не обмежений. Елементів самоліквідації не має. Безпечно віддалення від міни в тильну та в бічні сторони визначено в 35 метрів, проте бойова практика показує, що вже на відстані 12-15 метрів осколків корпусу, що летять в тил і в сторони можна не побоюватися. (ТТХ: Маса: 2,0 кг, Радіус суцільного ураження: 50/58 м, Вибухова речовина РДХ).

Набій (також патрон) – боеприпас стрілецької зброї та малокаліберних гармат (до 76 мм), що заряджається в один прийом. Набій з капсулем називають унітарним набоем (патроном) – від лат. unitas («єдність»).

Унітарним патроном можуть бути артилерійський постріл або набій, у якому снаряд (куля, картеч або заряд дробу), заряд пороху, запальний елемент (капсуль-запальник) та іноді додаткові елементи з'єднані в одне ціле за допомогою гільзи.

У сучасній казеннозарядній стрілецькій зброї застосовуються виключно унітарні набой (за деякими винятками).

Огляд місця події (у контексті знаходження вибухонебезпечної речовини) – огляд місцевості, приміщення, пов'язаний з подіями використання вибухових матеріалів або погрозами їх застосування;

Осколками можуть стати частини предметів, що розташовані поряд із пристроєм.

Осколок (з гранати або іншого вибухового пристрою) – основна вражаюча частина гранати або іншого вибухового пристрою. Осколки утворюються під час спрацювання вибухового пристрою з самого корпусу, запалу та інших частин. Також під час вибуху та звільненню енергії вражаючими

Пересувний вибухотехнічний комплекс – спеціалізований автомобіль, оснащений спеціальним вибухотехнічним обладнанням, призначений для роботи групи спеціалістів-вибухотехніків;

Підришний майданчик – стаціонарне або тимчасове місце для проведення вибухових та спеціальних вибухотехнічних робіт;

Поводження з вибуховими матеріалами – діяльність органів і підрозділів Національної поліції України та підрозділів Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, яка пов'язана з пошуком вибухових матеріалів під час реагування на повідомлення про загрозу вибуху, виявленням вибухових матеріалів, їх перевезенням, знищенням, знешкодженням, руйнуванням, розрядженням, зберіганням, дослідженням, проведенням спеціальних вибухотехнічних робіт.

Повідомлення про загрозу вибуху – кожне повідомлення про загрозу вибуху, до реагування на яке залучені спеціалісти-вибухотехніки НПУ, розцінюється як достовірне.

Розтяжка – тонкий малопомітний дріт, при зачіпанні якого буде ініційований пристрій, що призведе до очікуваних наслідків – детонації та підриву. У комплекті з мінами справді йдуть сталеві досить грубі дроти з карабінчиком на кінці, які чіпляються до бойової чеки підривачів типу МУВ, ВПФ.

Так робили раніше, дріт грубий – і його добре видно. Тому зараз часто використовують тонку рибальську волосінь, яка до того ж зливається з рослинністю чи поверхнею.

Волосінь легко побачити освітивши її лазером – тоді вона почне світитись по усій довжині, але світити лазером перед собою під час бо-

йового завдання – не найкраща ідея.

На мінному полі з розтяжками кидають перед собою легеньку мотузку, з вагою на кінці, тоді вона повисає на розтяжках, але не усі розтяжки з МУВ-3 або 4, який потребує до 2,5кг навантаження на бойову чеку, може бути і МУВ-2, чи саморобка з гранати, якій достатньо 40-50 грам.

Розтяжка не завжди натягнута, може і вільно висіти, чи бути приєднана до якогось рухомого предмету – двері, вікно, кришка, колесо, гілка, зброя тощо.

Важливим є і те, яким чином розтяжка ініціює пристрій. Натягнуті розтяжки, наприклад, можуть утримувати ударник над капсулем-детонатором всередині підривача, і при обриві чи перерізанні – ініціювати пристрій.

Буває і таке, що найпростіша розтяжка має подвійну дію: одним кінцем приєднана до чеки підривача міни чи гранати, а другим – утримує ударник чи важіль іншої гранати. Отже, при зачіплянні такої розтяжки витягнеться чека з 1-го пристрою, і одразу спрацює другий. А при перерізанні звільниться підривач 2-го го пристрою.

Також розповсюджена річ – релейна розтяжка з тонкого електричного дроту, при обриванні якого спрацює реле у підривачі, і замкне ланцюг електродетонатора.

Розтяжка – це не завжди граната РГД-5 зі стандартним підривачем УЗРГМ, що має затримку 3 секунди і вчеплена за кільце. Може стояти і Ф-1, і підривач може бути штатний миттєвої дії, чи саморобний миттєвої дії. Заряд може бути посилений, іноді суттєво.

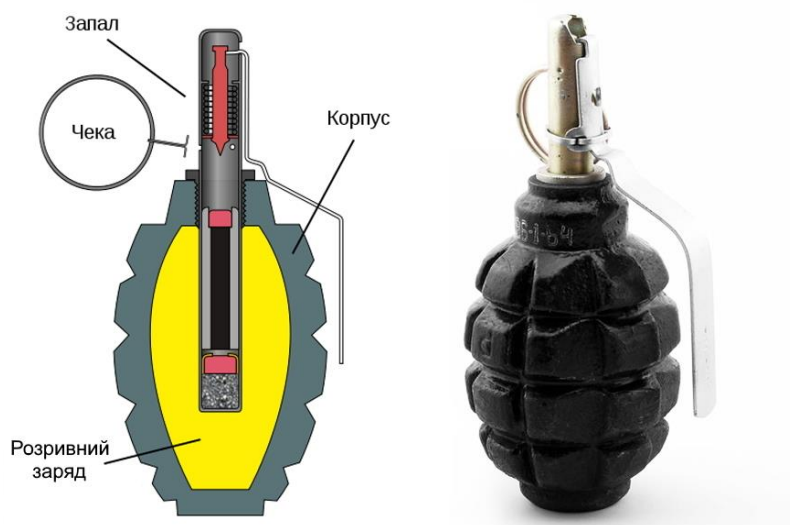
Ручна граната – різновид гранати, один з видів вибухових боєприпасів, призначений для ураження живої сили противника осколками й ударною хвилею, що утворюються від вибуху за допомогою ручного метання. Сучасна ручна граната складається з корпусу, заряду вибухових речовин і детонатора (запала).

Ручна осколкова граната РГД-5 – належить до протипіхотних осколкових ручних гранат дистанційної дії наступального типу. Призначена для ураження особового складу противника осколками корпусу при своєму вибуху. (ТТХ: Маса із запалом – 400 гр. Вага ВР (тротил) – 110 гр. Дальність кидка – 45-55 м. Радіус забійної дії осколків – 15-20 м. Час уповільнення запала – 3,5-4,5 сек.).

Ручна протипіхотна граната Ф-1 – Ручна осколкова граната Ф-1 призначається для ураження живої сили переважно в оборонному бою. Унаслідок розльоту осколків на значну відстань кидати її можна тільки із-за схову (ТТХ: Вага із запалом – 600 гр. Вага ВР – 60 гр. Дальність кидка – 35-40 м. Радіус забійної дії осколків – 200 м. Час уповільнення запала – 3,5-4,5 сек.).

Ручні осколкові гранати РГН (наступальна) і РГО (оборонна) – оснащені датчиком цілі, який спрацьовує під час удару від падіння. (ТТХ: Вага гранати – 310/ 530 гр. Вага бойового заряду – 114 / 92 гр. Дальність кидка – 25-45 / 20-40 м. Час уповільнення – 3,2 - 4,2 сек. Радіус ураження – 8,7 /16,5 м.).

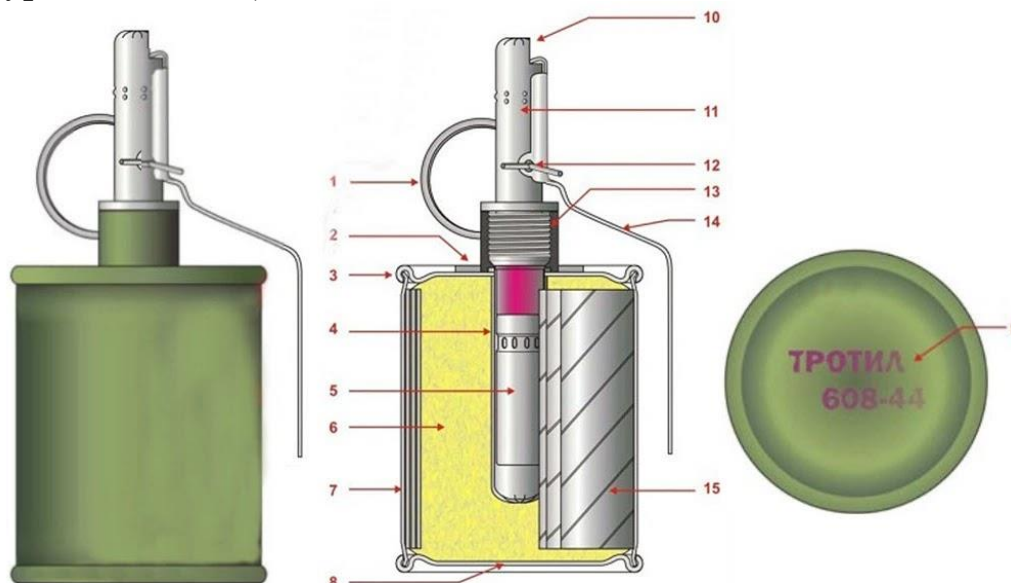
Ручні гранати РГТ-27С та РГТ-27С2 – відносяться до термобаричних боеприпасів, які займають проміжне положення між боеприпасами зі звичайними вибуховими речовинами і боеприпасами об'ємного вибуху. Данна термобарична зброя призначена для комбінованого ураження живої сили противника в укриттях різного типу, на відкритій місцевості, а також для виведення з ладу автомобільної та легкої броньованої техніки. (ТТХ: Дальність кидка – не менше 20 м. Час переведення в бойове положення – не більше 3 с. Площа суцільного ураження на відкритій місцевості – не менше 5 м². Вага бойового заряду – не більше 300гр.).

Ручна кумулятивна граната РКГ-3 – протитанкова граната направленої дії, призначена для боротьби з танками, самохідно-артилерійськими установками, бронетранспортерами та бойовими машинами піхоти противника, а також для руйнування довгочасних і польових оборонних споруд. (ТТХ: Маса спорядженої гранати – 1070г. Середня відстань метання гранати – 15-20м. Радіус розльоту осколків – 125 м).

Ручна осколкова граната РГ-42 – наступальна ручна осколкова граната дистанційної дії, призначена для ураження живої сили і техніки противника на близьких відстанях. (ТТХ: Маса спорядженої гранати – 420г, маса заряду 110-120г, відстань метання гранати 40-50м, радіус зони ураження – 5м).

Саморобний вибуховий пристрій – вибухові предмети, вироблені індивідуально або групою осіб, завдяки хімічним сполукам різних компонентів, а також промислового виробництва, різної форми і розмірів, що за своїми характеристиками призначені для ураження людей, тварин, пошкодження різних об'єктів, техніки, будівель тощо дією вибухової хвилі чи осколків, які отримали напрямок руху в результаті їх термічного розкладу.

Саморобним вибуховим пристроєм може виявитися будь-який предмет, залишений без нагляду. Підозрілими також вважають предмети, нетипові для даної місцевості та умов. На відміну від вибухонебезпечних предметів промислового виробництва, саморобні вибухові пристрої не мають ніяких стандартів і можуть бути будь-якої форми та вигляду. Характерні ознаки саморобного вибухового пристрою: валіза (пакет, коробка), що знаходиться без нагляду в місці масового скупчення людей; предмет нагадує боеприпаси чи піротехнічний виріб; предмет має розтяжки, містить дроти, мотузки, скотч тощо; до складу предмета входять джерела живлення (батареї, акумулятори), антени з радіопристроєм, мобільний телефон, годинниковий або електронний таймер; від предмета чути підозрілі звуки (цокання годинника, сигнали через певний проміжок часу тощо); характерний запах гасу, розчинника, пально-мастильних і хімічних матеріалів; деякі елементи предмета не відповідають його прямому призначенню.

Слідчий експеримент (у контексті знаходження вибухонебезпечної речовини) – слідча (розшукова) дія, яка полягає в тому, що слідчий, прокурор з метою перевірки та уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, проводить відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проводить необхідні досліди та випробування;

Спеціалісти-вибухотехніки Національної поліції України – працівники вибухотехнічної служби Національної поліції України, які пройшли відповідну підготовку;

Спеціальні вибухотехнічні роботи – роботи, пов'язані з пошуком, виявленням, розрядженням, знешкодженням та знищенням вибухових матеріалів (у тому числі розмінуванням), а також перевезенням надзви-

чайно небезпечних вибухових матеріалів до підривних майданчиків;

Стационарна вибухотехнічна лабораторія – спеціально обладнані приміщення, призначені для проведення судових вибухотехнічних експертиз і досліджень вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху, ведення облікової та звітної документації тощо;

Стационарний вибухотехнічний комплекс – спеціально обладнані приміщення, призначені для цілодобового чергування спеціалістів-вибухотехніків, зберігання вибухових матеріалів, спеціального вибухотехнічного обладнання;

Схрон боєприпасів та інших вибухових речовин – господарська або інша споруда чи приміщення, де нелегально розташовані вибухонебезпечні речовини для певних кримінальних або терористичних оборудок. Данні об'єкти можуть бути заміновані з встановленням «розтяжок» та іншими способами.

Судова вибухотехнічна експертиза – підвид криміналістичної експертизи, предметом якої є фактичні дані (обставини), які пов'язані з визначенням групової належності та єдиного джерела походження вибухових пристроїв у цілому вигляді або за їх фрагментами (осколками), елементів вибухових пристроїв,

обставин вибуху, які встановлюються на основі спеціальних знань у галузі криміналістичної вибухотехніки за питаннями, які поставлені на вирішення експертизи;

Судові експерти-вибухотехніки – працівники Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, які атестовані як судові експерти з правом проведення вибухотехнічної експертизи за експертною спеціальністю "Дослідження вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху";

Сховище (у контексті знаходження вибухонебезпечної речовини) – окрема споруда, спеціально призначена для зберігання вибухонебезпечних об'єктів дослідження;

Терен-7 – світлошумова ручна граната українського виробництва. Застосовується для затримання злочинців, та боротьби з масовими безладами, відноситься до гранат нелетальної дії. Виготовляється в кількох варіантах, які відрізняються матеріалом корпусу. (ТТХ: Мінімальна дальність застосування – 1,5 м. Довжина – 13,5 см. Діаметр – 6 см. Вага – 158 гр. Сила звуку (на відстані 1,5 м) – 165 ± 10 Дб, Час уповільнення – 2,5-3,5 сек.).

Терен-6 – нелетальна газова ручна граната українського виробництва. Перебуває на озброєнні органів внутрішніх справ, застосовується при протидії масовим заворушенням, та в деяких випадках може застосовуватись при затриманні злочинців. (ТТХ: Мінімальна дальність застосування – 2 м. Час уповільнення – 3,4 сек. Застосування при температурі – -10 до +40. Довжина – 18,5 см. Діаметр – 6,5 см. Вага – 160 гр.).

Троїловий еквівалент – кількість вибухової речовини по силі вибуху рівного вибуху 1 кг тротилу.

Укриття – споруда для укриття населення від осколків зруйнованих будинків, ударної хвилі вибуху.

Штатні вибухові матеріали – вибухові матеріали, якими забезпечуються вибухотехнічні підрозділи Національної поліції України згідно з відповідними нормами належності.

Фугас – заряд вибухової речовини, який закладають у землю чи під водою на невеликій глибині, або доставляють різними способами до місця застосування. Підривається раптово для завдання втрати противнику або затримання його просування. Під час підриву фугасу ціль уражає ударна хвиля та продукти вибуху.

Використовуються терористами для посилення ефекту та збільшення жертв терактів.

Займання фугасної суміші здійснюється електричним, вогневим або механічним способами. При вогневому способі, зазвичай, необхідно використовувати детонатори, вогнепровідний шнур або запальні трубки. При електричному – використовують електродетонатори, в яких необ-

хідна початкова температура індукції запалення досягається за рахунок теплової енергії електроіскри або спіралі і початкового заряду вибухової ініціюючої речовини.

Фугасні снаряди діють руйнівною силою газів розривного заряду і частково силою удару в перешкоду. Відповідно до цього потужність фугасного снаряда визначається вагою і якістю ВР, закладеної в його оболонку, що і визначає основні вимоги до таких снарядів. Збільшення потужності фугасних снарядів у межах одного калібру можливо шляхом збільшення ємності камери для розривного заряду і застосування потужнішої ВР.

Обсяг комори снаряда можна збільшити подовженням циліндричної частини снаряда та зменшенням товщини його стінок. Однак довжина циліндричної частини обмежена загальною довжиною снаряда, обумовленої його стійкістю на траєкторії. Тим не менш, довга циліндрична частина є характерною особливістю фугасних снарядів. Зменшення товщини стінок оболонки фугасного снаряда обмежена вимогою його міцності при пострілі. У зв'язку з цим застосування фугасних снарядів у мортирах і гаубицях є вигіднішим, ніж в гарматах, через високі тиски, що розвиваються в останніх під час пострілу.

Фугасна дія – це робота вибуху по переміщенню елементів середовища. Вибух на відкритій поверхні має мінімальну фугасну дію, вибух практично не зробить роботи, виникає вибухова хвиля, що швидко гасне. Якщо ж вибух відбувається в замкнутому просторі, наприклад, у стінах будинку, то фугасна дія може бути значною, робота вибуху через вибухову хвилю може привести до руйнування будинку чи спорудження.

Евакуація людей на безпечну відстань – наряд патрульної поліції та слідчо-оперативна група поліції (далі – СОГ) після прибуття на місце події і попереднього з'ясування обставин за рішенням керівника підрозділу поліції проводять евакуацію людей на безпечну відстань (на відкритій місцевості – не менше ніж на 100 м, у будівлі – на 50 м від неї або на максимально можливу відстань з урахуванням характеру місцевості) та забезпечують охорону місця події.

Тема 7. ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИБЛИЗНО ЖИТТЮ ТА ЗДОРОВ'Ю

Автоматичний пістолет – зазвичай ручна, з магазинним живленнями, самозарядна зброя, яка дає можливість вести автоматичний вогонь або вогонь чергами, під пістолетні набої.

Активний стрілець – особа, яка активно заподіює тяжку шкоду здоров'ю або вбиває інших осіб за допомогою летальних засобів, як правило, вогнепальної зброї.

Активний опір – об'єкт не підкоряється вимогам співробітників правоохоронних органів, чинить опір фізичного примусу з боку співробітників (виривається, тікає), але при цьому не намагається завдати фізичної шкоди співробітникам і іншим оточуючим особам.

Агресивний опір – об'єкт не підкоряється вимогам співробітників правоохоронних органів, чинить опір фізичного примусу з боку.

Алгоритм дій – це певний логічний порядок дій працівника поліції залежно від обставин. Це набір інструкцій, які описують порядок дій виконавця, щоб досягти результату розв'язання задачі за закінчену кількість дій; система правил виконання дискретного процесу, яка досягає поставленої мети за скінченний час.

Блокування транспортного засобу – перешкоджання руху транспортного засобу шляхом перекриття автомобілями, вантажівками для унеможливлення втечі правопорушника.

Блокування вулиць – перекриття можливий шляхів втечі правопорушників автомобілями, вантажівками тощо.

Безпечна відстань – найменша допустима відстань між працівником і джерелом небезпеки, що необхідна для створення безпечних умов праці працівника.

Безпечний периметр – це певна оглянута ділянка в просторі, в якій не може існувати загроза життю чи здоров'ю.

Блокування – фіксація робочих частин апаратів та механізмів у певному положенні, яке зберігається незалежно від того, усунуто чи ні блокуючий вплив.

Взаємодія – узгодження зусиль за метою, місцем, часом, напрямом дій та ін.

Відпрацювання кутів – це тактичний прийом для безпечного входу до приміщень, який виконується шляхом нарізання секторів.

Вогнепальна зброя – зброя, в якій для викидання снаряду (міни, кулі) з каналу ствола використовується сила тиску газів, що утворюються при згорянні металюї вибухової речовини (пороху) або спеціальних горючих сумішей.

Високий рівень загрози – це рівень небезпеки, який загрожує життю чи здоров'ю людей та/або поліцейському.

Вербальна комунікація – спосіб передачі інформації, що передбачає цілеспрямований словесний спосіб обміну певними повідомленнями, мовна сторона яких має ієрархічну структуру й виступає в різних стилістичних різновидах.

Вибухові матеріали – це вибухові пристрої промислового та саморобного вироблення, вибухові речовини, засоби їх ініціювання, вироби та пристрої, які містять вибухові речовини.

Взаємодія – це узгодження дій, зусиль між особовим складом наряду, групи, підрозділу, а також іншими елементами угруповання сил та засобів за часом, місцем та діями.

Груповий напад – це акт заподіяння фізичної шкоди людям або поліцейським групою осіб.

Гумовий кийок – спеціальний засіб, який мають право застосовувати, зокрема, поліцейські, військовослужбовці Національної гвардії України, співробітники установ виконання покарань, посадові особи інших правоохоронних органів України, визначених законодавством. У відповідності до закону України «Про Національну поліцію» застосовується, для запобігання нападу на громадян, поліцейського та/або охоронювані об'єкти; затримання особи, яка вчинила правопорушення і чи-

нить злісну непокору законному розпорядженню, а так само для припинення групових порушень публічної безпеки і порядку чи масових заворушень, якщо інші способи не забезпечили виконання покладених на ці органи обов'язків.

Деескалація – розрядка конфліктної ситуації: поліцейський може розрядити ситуацію, використавши лише вербальні засоби (шляхом переговорів).

Дорóжньо-тpанспортна пригода (ДТП) – подія, яка сталася під час руху транспортного засобу, внаслідок якої загинули люди або постраждали або завдано матеріальної шкоди.

Жорсткий силовий вплив – удари руками і ногами, сюди ж може належати застосування кийків і сльозоточивих аерозолів.

Жест – рух (дія) для вираження емоції чи інформації замість розмови, або під час розмови.

Заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Збройний опір – перешкоджання представників влади із застосуванням вогнепальної чи холодної зброї, виконувати покладені на нього функціональні обов'язки.

Засоби активної оборони – це засоби, призначені для відбиття нападу правопорушників припинення їх непокори на обмеження здатності вести активні дії осіб, які затримуються працівником поліції.

Засоби індивідуальної захисту – це ті засоби, які захищають тіло людини, його частини від вражаючої дії різноманітних предметів.

Збройний напад – це надзвичайна ситуація із застосуванням або використанням зброї.

Зупинка транспортного засобу – це припинення руху транспортного засобу для здійснення певних превентивних чи примусових поліцейських заходів.

Застосування фізичної сили – є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

Застосування спеціальних засобів – сюди належить застосування електрошокових пристроїв, пластикових куль, водометів, поліцейських собак.

Захист – засоби та заходи, які забезпечують безпеку, навіть від кулі.

Забарикадована особа – особа, яка знаходиться в укріпленій позиції і відмовляється виходити.

Заручник – людина, захоплена з метою змусити когось вчинити певні дії або утриматися від вчинення певних дій заради звільнення заручника, недопущення його вбивства чи нанесення серйозної шкоди його здоров'ю.

Затримання особи – тимчасовий, короткочасний запобіжний захід, що застосовується з метою забезпечення дієвості кримінального провадження, припинення кримінально протиправного діяння.

Індикатори небезпеки – зовнішні фактори навколишнього середовища та самої особи, які дають розуміння поліцейському про присутність сторонніх осіб та можливої загрози під час внутрішнього огляду будівлі.

Крайня необхідність – вимушене заподіяння шкоди правоохоронним інтересам з метою усунення загрожуючої небезпеки, якщо вона в даній обстановці не могла бути усунена іншими засобами і якщо заподіяна шкода є рівнозначною або менш значною, ніж шкода відвернена.

Короткоствольна зброя – зброя, яка має ствол невеликої довжини, що допускає носіння її в кишені і дозволяє ведення стрільби з однієї або двох рук (на відміну від довгоствольної зброї – гвинтівок, карабінів, рушниць та іншої зброї, стрільба з якого зазвичай ведеться двома рука-

ми з упором прикладу в плече).

Координація під час патрулювання – комплекс дій, спрямованих для забезпечення взаємодії між групою осіб.

Масові заворушення – це значні дії багатьох осіб, які провокують стан стресу в суспільстві.

Місце зупинки – це ділянка в просторі, в якій було скоєно зупинку особи або транспортного засобу.

Масові заворушення – організація або активна участь у заворушеннях, що супроводжувалися насильством над особою, погромами, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших.

Міміка – рухи м'язів обличчя, що виражають почуття і психічний стан людини.

Нарізка секторів – певна дія, при якій простір ділиться на багато різних частин для подальшого безпечного та ретельного огляду.

Наряд поліції – персонал працівників поліції, які на даний момент виконують покладені на них обов'язки.

Невербальна комунікація – вид спілкування, для якого характерне використання невербальної поведінки та невербальних комунікацій як головного засобу передачі інформації, організації взаємодії, формування образу, думки про співрозмовника, здійснення впливу на іншу людину.

Небезпека – це стрес фактор, який відображає усвідомлення поліцейським тієї обставини, що поведінка правопорушників, дія стихійних сил природи, аварія чи катастрофа можуть заподіяти йому фізичну чи психологічну шкоду.

Небезпечна зона – це ділянка у просторі, щодо якої у поліцейського є підозра про загрозу здоров'я чи життю.

Невеликий підрозділ (мала група) – це група у складі 2-8 поліцейських, які були об'єднані для виконання спільного завдання.

Невідома ділянка – це простір, в якому може існувати загроза життю чи здоров'ю, не оглянута поліцейським у даний час.

Необхідна оборона – дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

Надмірне застосування сили – це застосування сили більш високого рівня ніж це об'єктивно виправдано у даних обставинах або продовження застосування сили після того як суб'єкт був заарештований або нейтралізований іншим чином.

Обшук меблів – це захід, який виконується з метою виявлення в меблях особи/правопорушника, річ, обіг якої заборонено чи обмежено шляхом тактичних дій.

Обшук будівлі – це захід, який виконується з метою виявлення в будівлі особи/правопорушника, шляхом тактичних дій.

Оперативне реагування – це скоординовані дії чергової служби, нарядів патрульної поліції, груп реагування патрульної поліції та інших нарядів, спрямовані на організацію невідкладного прибуття працівників поліції до заявника або на вказане місце події з метою припинення правопорушення, установа особи та затримання ймовірного правопорушника, збереження слідів злочину, а також надання допомоги потерпілим особам у межах повноважень поліції.

Основний підрозділ – група осіб, яка є головною серед інших груп осіб об'єднаних одною метою чи завданням.

Особиста безпека – стан середовища, в якому особисто вам не загрожує небезпека з боку зовнішніх факторів.

Оформлення документів – це дія, спрямована на фіксування дій інших осіб методом фізичної взаємодії з документами.

Оцінка цивільного середовища – це аналіз, збір даних або оцінка осіб в середовищі задля протидії конфліктам

Оцінка оперативної обстановки – це перший крок на шляху до прийняття правильного рішення.

Патруль – невелике озброєне угруповання, призначене для охорони порядку або протидії злочинності.

Пасивний опір – супротив, при якому об'єкт не підкоряється вимогам співробітників правоохоронних органів, але при цьому не чинить опір фізичного примусу з боку правоохоронців.

Перевірка документів особи – ознайомлення поліцейського з особою шляхом огляду документів встановленого зразку.

Підозрюваний – особа, яка скоїла чи могла скоїти злочин або правопорушення. Особа, якій в порядку, передбаченому законодавством України вручено повідомлення про підозру, або особа, яку затримано відповідно до чинного Кримінального процесуального законодавства.

Підрозділ для затримання – група від двох або більше осіб, яка з узгодженням основного підрозділу ставить своєю метою затримання особи або групи осіб.

Підстава для зупинення – сукупність певних чинників, які уповноважують поліцейського за зупинку особи або транспортного засобу.

Підхід до будівлі – фізичне скорочення дистанції до найближчої точки будівлі.

Піраміда сили – спосіб оцінки методу застосування сили від найменшого до найбільшого значення або навпаки.

Піше патрулювання – це комплекс дій, які реалізуються шляхом фізичного пересування особи без застосування транспортних засобів або техніки, спрямоване для нагляду за станом суспільства та певної ділянки в просторі.

Психологічна готовність – сукупність факторів, які впливають на сприйняття поліцейським зовнішніх чинників, з якими стикається полі-

цейський. Якісна своєрідність інтелектуального розвитку особи, без яких неможливо успішно підготуватися до практичних завдань.

Правило «Три ока» – правило, при якому зброя повинна бути спрямована в напрямку, куди дивляться очі.

Поверхнева перевірка – візуальний огляд особи/речей особи, яка не підозрюється у вчиненні адміністративного/кримінального правопорушення, проте існує достатньо підстав вважати, що вона має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

Поводження зі зброєю – це тактичні засади та правила безпеки, які потрібно дотримуватись для ефективного використання вогнепальної зброї.

Позиція – це розміщення поліцейського в просторі у зв'язку з виконанням покладених завдань.

Поліцейський захід – дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Простий силовий вплив – сюди відносяться заламування рук, натискання на больові точки і звичайне застосування наручників.

Прикриття(1) – об'єкт, за яким можна сховатись, приховати свою присутність від потенціальної загрози, але не захищає від ураження кулею, яка проб'є своєю силою даний предмет.

Прикриття(2) – один із поліцейських, головним завданням якого є забезпечення безпеки, тобто прикриття/захист контактуючого поліцейського як від самого суб'єкта, так і від навколишніх факторів.

Прикриття(3) – особа або група осіб, яка своєю метою спрямована на забезпечення безпеки іншої особи або групи осіб

Принципи застосування сили – це стандарти, що дозволяють співробітникам правоохоронних органів і представників населення визначати допустимий рівень застосування сили до підозрюваних в пору-

шенні правопорядку залежно від конкретних обставин.

Публічний порядок — це стан суспільства, в якому дії громадян цього суспільства не суперечать діючим законодавством.

Радіозв'язок – це різновид зв'язку, у якому носієм інформації є радіохвилі.

Ризик – це дії поліцейського в небезпечних ситуаціях, які характеризуються невизначеністю результату й можливим настанням несприятливих наслідків у разі невдач.

Регулювання дорожнього руху – це сукупність дій спрямованих на забезпечення руху транспортних засобів.

Речові докази – це предмети, завдяки яким могло бути скоєне правопорушення.

Роль – це узгоджений алгоритм дій стосовно покладеного завдання.

Самозахист – це силовий вплив середнього рівня, що дозволяє поліцейському захистити себе від агресивних або схильних до насильства суб'єктів.

Службова зброя – зброя поліцейських.

Спосіб “хрест-навхрест” – спосіб входу до приміщення, який застосовується у тому випадку, коли ширина дверей немає значення, оскільки співробітники входять один за одним. Цим способом користуються практично всі спеціальні підрозділи, які виконують бойові завдання по захопленню озброєних злочинців.

Спосіб “гачок” – спосіб входу до приміщення, який застосовується у тому випадку, якщо співробітники озброєні короткоствольною зброєю і дозволяє ширина дверей.

Спосіб “кут” – спосіб входу до приміщення доцільний, коли двері розміщуються біля стіни і поліцейським доводиться розпочинати рух з протилежних від стіни сторони дверей, але можливий до застосування і в інших ситуаціях.

Старший наряду – поліцейський, який несе повну відповідальність за охорону визначеної ділянки, точне виконання наказу.

Спеціальний підрозділ – підрозділ Національної поліції для вирішення надзвичайних ситуацій, рівень яких є настільки високим і складним, що може перевищити можливості сил оперативного реагування чи оперативно-розшукових підрозділів.

Спеціальна операція – це сплановані групою осіб дії, спрямовані на окреме завдання покладене на окрему групу осіб.

Спеціальні засоби – це сукупність приладів, пристроїв, або інших засобів, які забезпечують виконання повноважень поліції.

Спосіб входу в приміщення – це один із трьох входів («хрест-навхрест», «гачком», «кутом») спеціально призначених для ефективного входу в приміщення, застосування яких визначається з урахуванням конкретної ситуації.

Спостереження – це умисна дія, яка спрямована на вивчення зовнішніх характеристик особи або предмета задля подальшого використання цієї інформації.

Сторонні звуки – це вібрація середовища, невластива цьому середовищу та зумовлена її місцезнаходженням.

Схема пересування – це тактично призначене розташування поліцейських, яке використовується залежно від ситуації та загроз для найбільш повного та правильного виконання покладеного завдання.

Смертельна сила – як правило, під цією сходинкою впливу розуміють вогнепальну зброю.

Сфера застосування малих груп – це тактично призначені можливості та особливості, з урахуванням яких виділено ті ситуації, в яких застосування малих груп набуде найефективнішого значення.

Смертельна сила – як правило, під цією сходинкою впливу розуміють вогнепальну зброю.

Стратегія – це загальний недеталізований план, охоплюючий довготривалий проміжок часу, спосіб досягнення важливої мети.

Сигнальні жести – це безшумне фактичне відсилання інформації іншій особі у зв'язку з покладеними на них завдань.

Тактичні прийоми – раціональний спосіб дії або доцільна лінія поведінки особи, яка здійснює розслідування в процесі збирання, дослідження та використання доказової інформації.

Транспортний засіб – технічний пристрій, призначений для перевезення людей і вантажів.

Тактична операція – комплекс слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, оперативних-розшукових, організаційно-технічних та інших заходів, які проводяться за узгодженим планом та спрямовані на вирішення конкретного практичного завдання під час розслідування.

Тактичне використання світла – розташування світла або поліцейського у вигідному стані на місцевості у зв'язку з покладеними на поліцейського завданнями.

Техніка пересування – пересування осіб, кількість яких залежить від рівня загрози та ймовірності зіткнення зі стрільцем.

Укриття – конструкція або її елементи, предмети, які дають поліцейському можливість сховатися від загрози.

Усні вимоги / команди – ясні і зрозумілі усні розпорядження співробітника поліції об'єкту застосування сили.

Час для реагування – момент часу між вашим сприйняттям загрози та фактичним фізичним реагуванням для протидії загрозі.

Фізична сила – це величина, яка характеризує взаємодію двох тіл в просторі.

Холодна зброя – предмет, спеціально виготовлений для завдання тілесних ушкоджень і призначений для нападу та активного захисту в рукопашному бою.

Тема 8. ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ (СКАНДИНАВСЬКА МОДЕЛЬ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ)

Абсолютні права – суб'єктивні права, носіям яких (фізичним і юридичним особам) протистоїть невизначене наперед коло зобов'язаних певним чином осіб.

Велопатруль – патруль, який реагує переважно на порушення громадського порядку (розпивання алкогольних напоїв, паління в недозволених місцях) чи правил дорожнього руху.

Вуличний похід – проводиться з тією ж метою, що і демонстрація, мітинг, однак відрізняється меншою динамікою, відсутністю мітингово-демонстраційної атрибутики.

Громадське місце – частини будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно чи за запрошенням, або за оплати.

Громадський рух – це добровільне формування людей, що виникає на основі їхнього свідомого волевиявлення відповідно до спільних політичних інтересів, прав і свобод.

Деескалація – це звуження масштабів, зменшення, послаблення. Тобто це процес, протилежний ескалації.

Делегування – означає, як правило, передачу функцій, повноважень на певний час із збереженням у делегуючого суб'єкта права повернути їх до власного виконання.

Демонстрація – масовий марш як публічне вираження соціально-політичного настрою.

Державна охорона органів державної влади України та посадових осіб – це система організаційно-правових, режимних, оперативно-розшукових, інженерно-технічних та інших заходів, які здійснюються спеціально уповноваженими державними органами з метою забезпечення нормального функціонування органів державної влади України, безпеки посадових осіб та об'єктів.

Диференціація – ставлення до різних людей по-різному залежно від їхньої поведінки та ситуації, що виникла.

Ескалація – це збільшення, розширення обсягу, розростання. Поступове нарощування військової потужності, розширення масштабів війни, збільшення військової сили, або посилення конфліктної ситуації.

Засоби масової інформації, масмедіа – різновид медіа, орієнтований на одночасне передавання інформації великим групам людей.

Збори – це форма колективного обговорення ділових проблем, які хвилюють громадськість.

Зібрання – це публічний захід, що проводиться за ініціативою громадян, закладу, підприємства, установи, організації, спрямований на привернення громадської уваги та/або вираження особистої, громадянської або політичної позиції з будь-яких питань, що не має протиправних цілей.

Ініціювання – це подання команди на виконання певної дії (роботи).

Кваліфіковані права – можуть обмежуватися, якщо це передбачено законом. Має бути легітимна мета: захист прав інших людей, національна безпека, громадська безпека, запобігання злочинам; охорона здоров'я – те, що якраз відбувається зараз під час пандемії Covid-19.

Комунікація – це процес обміну інформацією між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів.

Контрзібрання – мирне зібрання, що проводиться одночасно з іншим мирним зібранням, основною метою проведення якого є вираження позиції, відмінної від позиції учасників іншого мирного зібрання, що проводиться одночасно в цьому самому місці;

Маршрут руху – схема пересування наряду поліції між окремими пунктами для виконання заходів охорони за встановленим графіком руху або без нього.

Масові заворушення – організація або активна участь у заворушеннях, що супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів.

Масові заходи – це заходи громадсько-політичного, релігійного, спортивного, культурно-видовищного характеру за участю значної кількості громадян, що проводяться з нагоди відзначення офіційних (державних), професійних, релігійних свят, пам'ятних дат, а також з ініціативи політичних партій, рухів, громадських об'єднань.

Мітинг – це організована форма політичних дій, оскільки в нього є організатори, цілі та завдання. Водночас мітинг, як і будь-яке багатолюдне зібрання, може перетворитися за певних умов у стихійний некерований процес і супроводжуватися раптовою зміною настроїв учасників, вибухом емоцій, бурхливими пристрастями.

Мобільна група реагування – це група реагування на факти вчинення домашнього насильства, що складається з поліцейських, які пройшли спеціальну професійну підготовку. Це працівники превенції, дільничні офіцери поліції, інспектори ювенальної превенції, патрульні поліцейські.

Начальник штабу – посадова особа, офіцер, який безпосередньо відповідає за роботу основного органу управління силами та здійснює керівництво його навчанням, вихованням і повсякденною діяльністю.

Неабсолютні права – це права, які держава може правомірно обмежити, і таке обмеження не становитиме порушення, якщо держава дотрималась встановлених Конвенцією вимог.

Невербальне спілкування – вид спілкування, для якого характерне використання невербальної поведінки та невербальних комунікацій як головного засобу передачі інформації, організації взаємодії, формування образу, думки про співрозмовника, здійснення впливу на іншу людину.

Обмеження доступу до території – це вимога від осіб залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для за-

безпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення.

Об'єкти дорожнього сервісу – спеціально облаштовані місця для зупинки маршрутних транспортних засобів, майданчики для стоянки транспортних засобів, майданчики відпочинку, видові майданчики, автотрапляльні станції і тд.

Обмеження прав людини – допустиме міжнародним правом та/або внутрішньодержавним правом втручання в права і свободи людини, які відповідають вимогам законності, необхідності, доцільності і співрозмірності цілі, яка переслідується.

Оперативна обстановка – сукупність обставин і умов у районі виїзду підрозділу, що впливає на визначення задач і характер їх виконання.

Оперативне підпорядкування – це залежність одного суб'єкта від іншого тільки з певних питань та не підпорядкованість йому в інших формах.

Оперативне планування – це детальна розробка планів та дій підрозділів на короткі проміжки часу.

Організатори масового заходу – юридичні особи будь-якої форми власності, представництво нерезидента в Україні, фізичні особи, в тому числі суб'єкт підприємницької діяльності, які є ініціаторами та відповідальними за проведення масового заходу і здійснюють організаційне, фінансове та інше забезпечення його проведення у відповідному порядку.

Патруль – рухливий невеликий озброєний загін, призначений для огляду місцевості, підтримання порядку.

Патрульна кавалерія – виконує функцію патрулювання парків і підтримання громадської безпеки під час масових заходів. Коні незамінні там, де не може проїхати автомобіль.

Патрульна служба поліції особливого призначення – корпус добровольчих спецпідрозділів, створених у квітні 2014 року Міністерством внутрішніх справ України для захисту від злочинних посягань та охорони громадського порядку.

Передислокація – це зміна розташування сил або їх повернення із зони події до місця їх попередньої дислокації (тобто там, де вони були розміщені до розгортання військ).

Перешикування – дії поліцейських за командою або за розпорядженням, пов'язані зі зміною строю, або зміною розміщення.

Підрозділ забезпечення – комплекс заходів, спрямованих на задоволення матеріальних, транспортних, побутових та інших потреб військ (сил) з метою підтримання їх у бойовій готовності для ведення бойових дій чи вирішення повсякденних завдань.

Пікетування – форма публічного вираження колективної або індивідуальної думки шляхом розміщення плакатів, транспарантів та інших засобів наглядної агітації в громадському місці.

Планування – заздалегідь визначений порядок дій, які потрібні для досягнення поставленої мети.

Поліцейська діяльність – це керівництво спеціальними структурами публічної влади, як правило, виконавчої її ланки, спрямоване на охорону громадського порядку, забезпечення безпеки (громадської, державної, економічної та ін.).

Поліція діалогу – забезпечує публічну безпеку та права учасників під час масових зібрань.

Поліція охорони – єдина в Україні охоронна структура, працівники якої мають визначені Законом права та повноваження на озброєну охорону та застосування владних функцій щодо правопорушників.

Посадова особа – особа, в якій наявні організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції.

Посилений супровід – це супровід поліцейськими пішої колони, з метою уникнення вчинення протиправних дій як учасниками пішого походу, так і відносно них.

Провокація – дія або низка дій, які мають на меті викликати реакцію тих, кого провокують. Як правило, проводяться, з метою штучного створення складних обставин або негативних наслідків для тих, кого провокують.

Психологія натовпу – розділ соціальної психології, який вивчає поведінку груп людей і відмінності у поведженні юрби та окремих її осіб (індивідів).

Публічна безпека і порядок – урегульована правовими та іншими нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їх життя та здоров'я, повагу до честі й людської гідності, дотримання норм суспільної моралі і порядку, попередження злочинів та проступків.

Саморегулювання – регулювання, що здійснюється самостійно внутрішніми силами, без стороннього втручання, впливу.

Спеціалісти-вибухотехніки – це працівники вибухотехнічної служби Національної поліції України, які пройшли відповідну підготовку.

Спорядження або бойова екіпіровка – сукупність предметів, складових екіпіровки військовослужбовця для ведення бойових дій. Найбільшої ефективності бойової екіпіровки можна досягти при оптимальному поєднанні тактико-технічних характеристик всіх складових.

Стратегічне планування – зосереджує увагу на ресурсах, середовищі, загальному виконанню місії та досягнення загальної мети.

Тактичне планування – це організована послідовність дій, розроблених з метою виконання стратегічного плану.

Учасники масових заходів – фізичні особи, які беруть участь у масовому заході у якості виконавців, глядачів, слухачів, отримувачів інформації, в тому числі, рекламного характеру.

Формування «Кільце» – застосовується кінною поліцією для взяття під контроль невеликих груп активних учасників масових заворушень для подальшого вилучення та затримання.

Формування «Клин» – формування поліцейськими велопатруля такого бар'єру, що слугуватиме для успішного просування осіб серед натовпу до визначеного місця.

Формування «Клин» – також застосовується кінною поліцією для розділення натовпу на дві частини, задля запобігання виникненню осередків заворушень.

Формування «Коридор» – формування поліцейськими бар'єру, що слугує фізичним і візуальним стримувальним фактором для натовпу, проте гарантує безпечне пересування осіб в його середині.

Формування «Паркан» – формування поліцейськими бар'єру, що слугує фізичним і візуальним стримувальним фактором для осіб, що намагаються прорватися за територію.

Формування «Ромб» – формування велопатруля, коли він просунувся достатньо вглиб натовпу. Забезпечує безпеку з усіх напрямів. «Ромб» можна сформувати як з «клин», «паркану», так і «коридору».

Формування «Шеренга» – застосовується кінною поліцією для стримування натовпу людей та їх блокування.

«Шлюз» – спосіб обмеження руху громадян, який дозволяє вибіркового прохід учасників заходу до/з місця проведення заходу до іншої території.

Тема 9. ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА. ТАКТИКА ЕВАКУАЦІЇ ОСОБИ (ПОЛІЦЕЙСЬКОГО)

Адреналін – основний гормон мозкової речовини надниркових залоз, вироблений як відповідь на стрес, страх, фізичні вправи, нейро-медіатор.

Алкогольна інтоксикація – стан сп'яніння, що виникає внаслідок разового чи епізодичного вживання спиртних напоїв; алкоголізм (хронічний алкоголізм, хронічна алкогольна інтоксикація, синдром алкогольної залежності, етилізм) – хворобливий стан, що виникає внаслідок багаторазового вживання спиртного.

Ампутація – хірургічна операція, що полягає у відтинанні периферичної частини будь-якого органу.

Анатомія людини – розділ анатомії, що вивчає органи та системи органів людського тіла.

Антикоагулянти – речовини, які пригнічують активність згортання крові.

Антисептики – лікарські протимікробні засоби, які застосовують для попередження процесів інфікування, сепсису, гниття.

Аорта – головна артерія кровоносної системи, що виходить з лівого шлуночка серця. Постачає артеріальною (збагаченою киснем) кров'ю всі тканини й органи.

Артерії – кровоносні судини, що несуть кров, збагачену киснем від серця до всіх частин і органів тіла.

Асфі́ксія – патологічний процес, синдром з гострим перебігом, що виникає через недостатність кисню в крові та тканинах, з наступним накопиченням в організмі вуглекислого газу.

Атравматичні ножиці – це тип ножиць, що використовуються при наданні допомоги на догоспітальному етапі для швидкого та безпечного розрізування одягу пораненого або іншого пацієнта у критичному стані.

Бактерицидний пластир – це найпопулярніший вид лейкопластирів, який можна без зусиль знайти в кожній сімейній аптечці. Бактерицидний лейкопластир завдяки антибактеріальним і дезінфікуючим властивостям прискорює процеси загоєння, перешкоджає вторинного інфікування і маскує рану.

Бандаж – матеріал, який використовують для підтримання (захисту) пов'язки на місці, завдяки чому вона не сповзає і не руйнує тромб, що сформувався. Кінці бандажа називають «хвостами». Бандаж для екстреної допомоги – біла пов'язка з подушечкою й еластичним хвостиком, а також стискувальним пристроєм, його застосовують для постійного тиску на рану.

Бригада екстреної (швидкої) медичної допомоги – структурна одиниця станції екстреної (швидкої) медичної допомоги або центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, завданням якої є надання екстреної медичної допомоги людині в невідкладному стані безпосередньо на місці події та під час перевезення такої людини до закладу охорони здоров'я.

Бронежилет – елемент захисного одягу, призначений для захисту від уражень вогнепальної та холодної зброї, чи сколкових часток вибухових пристроїв.

Блоки для голови – спеціальні блоки, які розроблені для використання з шийним коміром для фіксації голови у нейтральному положенні на спинній дошці при перевезенні пацієнта.

Бинт стерильний – бинт, який завжди повинен бути в аптечці, при ПМД без нього не обійтись.

Бинт марлевий – найпоширеніших матеріал для накладення, фіксації, виготовлення операційно-перев'язувальних засобів.

Боєць – рятувальник – людина, яка надає до медичну допомогу на полі бою.

Больовий поріг – індивідуальна оцінка рівня больових відчуттів у різних людей при однаковій травмі.

Біль (pain за шкалою AVPU) – постраждалий реагує на біль, але не на вербальні (голосові) команди.

Біологічна (кінцева, танатогенна) смерть – справжня смерть, що виникає внаслідок незворотних змін в організмі, насамперед у ЦНС, повернення до життя неможливе.

Біологічна безпека парамедика – безпека від ВІЛу, гепатиту, туберкульозу, насамперед забезпечується тим, що перед роботою з постраждалим/пораненим, обов'язково надягаються медичні рукавички.

Безпека фізична – безпека парамедика від травм, поранень, отруєнь при контакті з хворим.

Безпека юридична – цей вид безпеки виявляється в обґрунтованості дій парамедика .

Бокове положення (стабільне) – це безпечне для життя потерпілого положення тіла, в якому він залишається після надання невідкладної медичної допомоги.

Бронхіальна астмат ("астма" у перекладі із грецької означає "ядуха", "важкий подих") – алергійна хвороба, основним проявом якої є напади задишки, що виникають унаслідок порушення прохідності бронхів. При наданні першої медичної допомоги, у аптечці парамедика повинні бути інгалятори, щоб врятувати особу від задишки, якщо у неї з собою немає такого інгалятора.

Венозна кровотеча – при даному виді кровотеч кров темно-вишневого кольору, витікає менш інтенсивно, рідко носить загрозливий характер.

Верхня кінцівка (рука) – охоплює плечовий пояс, плече (між ліктьовим і плечовим суглобами), передпліччя (між ліктьовим і променево-зап'ястковим суглобами) і кисть. Терміном «рука» позначають плече, передпліччя і кисть. Терміни «верхня частина руки» і «нижня частина руки» іноді застосовують для позначення плеча та передпліччя відповідно.

Вивих – це зміщення нормальних анатомічних співвідношень у суглобі між опорною кісткою та суглобовим ложем, яке досить часто су-

проводжується розривом або розтягненням зв'язок.

Відкритий пневмоторакс – пневмоторакс, при якому повітря в момент вдиху заповнює плевральну порожнину, а в момент видиху виходить із неї.

Відчуття – психічний процес вияву окремих властивостей або якостей предмета і явищ об'єктивного світу, а також станів організму під час безпосереднього впливу подразників на органи чуття.

Вірусний гепатит – ізольоване запалення печінки, викликане одним з п'яти вірусів (А, В, С, Д, Е), а також гепатит типу А, типу В, типу С.

Внутрішньомозковий крововилив – ускладнення гіпертонічної хвороби (при відсутності аневризми або ангіоми): розрив перфорантних судин.

Вторинний огляд – це пошук рятувальником усіх некритичних для життя, але важливих для здоров'я постраждалого травм. Його здійснює рятувальник, якщо дозволяють тактичні умови та є час до прибуття швидкої допомоги.

Геймліха прийом – абдомінальні поштовхи – це процедура надання першої допомоги, яка використовується для лікування обструкції верхніх дихальних шляхів сторонніми предметами. Американському доктору Генрі Геймліху часто приписують його відкриття.

Гематома – це скупчення крові, обмежене навколишніми тканинами або стінками природної порожнини тіла. Виникає внаслідок крововиливу при травмах, руйнуванні стінок судин патологічним процесом тощо.

Гемостатичний (кровоспинний) бинт (QuikclotCombatGauzeZ-Fold) – це продукт третього покоління гемостатичних засобів від Z-medica, призначений для зупинки кровотечі шляхом прискорення процесу природного згортання крові та одночасного блокування раневого отвору.

Гіпотермія (грец. ύπο – під-, грец. θερμη – тепло; 1886, переохолодження) – патологічний стан організму, при якому температура тіла падає нижче необхідної для підтримки нормального обміну речовин і

функцій організму.

Гіпоглікемія – стан, який виникає при зниженні рівня глюкози в крові нижче 3,2-2 ммоль/л. Є симптомом певних хвороб, зокрема, пухлин підшлункової залози, надмірного призначення інсуліну при цукровому діабеті тощо.

Гіперглікемія (лат. hyperglycaemia < грец. ὑπέρ + γλυκύς – солодкий + грец. αἷμα – кров) – клінічний симптом, що характеризується високим рівнем глюкози в сироватці крові порівняно з нормою.

Гемоторакс – стан, який виникає внаслідок ушкодження судин грудної стінки чи легенів і кровотечі в плевральну порожнину.

Гіповолемія – патологічний стан, який відбувається за зменшення об'єму циркулюючої крові. Є клінічним симптомом деяких хвороб.

Гіповолемічний шок (геморагічний шок) – стан, який спричинює значне зменшення об'єму циркулюючої крові (ОЦК). У результаті втрати рідини (або крові) знижується наповнення шлуночків серця і зменшується ударний об'єм. З іншого боку, зменшення ОЦК призводить до гіпоксії та метаболічного ацидозу.

Гіпоксія (hypoхіа; грец. Нуро- + лат. Оху кисень; синонім: кисневе голодування, киснева недостатність) – стан кисневого голодування як усього організму вцілому, так і окремих органів і тканин, викликане різними факторами: затримкою дихання, хворобливими станами, малим вмістом кисню в атмосфері.

Гемеостаз (лат. haemostasis < грец. haima – кров + stasis – застій, нерухомий стан) – це система захисту організму від кровотечі при ушкодженні цілісності стінки судини.

Глибока кома – це відсутність у постраждалого реакцій на будь-які подразники. Ідеться про цілковиту відсутність спонтанних рухів і різноманітні зміни м'язового тону, звуження зіниць, відсутність їх реакції на світло. Виникає глибокий розлад вегетативних реакцій, порушення дихання, зниження артеріального тиску, порушення ритму серцевої діяльності.

Глотка – горлянка (лат. pharynx, гр. φόρυξ) – лійкуватий канал задовжки 11-12 см, звернений розширеною частиною краніально й сплющений у дорсовентральному напрямку.

Гортань – (лат. larynx) – дихальна трубка і голосовий апарат. Гортань розміщена на рівні 4-6 шийних хребців і з'єднується зв'язками з під'язиковою кісткою. Зверху гортань сполучається з порожниною глотки, знизу – з трахеєю.

Грудна клітина – (лат. Thorax) утворюється грудиною, ребрами, грудним відділом хребта. Грудна клітка має форму конуса, широка частина якого знаходиться знизу, а вужча – зверху.

Джгут для зупинки артеріальної кровотечі (кінцівки, тазовий) – це пристрій, розроблений спеціально для використання як джгут. Він належить до складу поліпшеного комплекту військовослужбовця для надання першої медичної допомоги.

Набір для декомпресії – (Спеціальна голка з катетером для декомпресії грудної клітки – катетер G14 (помаранчевий); застосовується для видалення повітря з плевральної порожнини грудної клітини (напруженому пневмотораксі).

Деобструкція – забезпечення прохідності дихальних шляхів.

Дезінфікуючі засоби – (дихлор, дезактин, етиловий спирт, антибактеріальні серветки, хлоргексидин, бета дин...) – засоби для дезінфекції шкіри та обробки рани.

Десмургія – розділ медицини, який вивчає техніку на пропозиції пов'язок і шин.

Дихальна система – відкрита система організму, яка забезпечує газообмін, формування гомеостазу в трахеобронхіальних шляхах, очищення повітря, яке вдихається, від чужорідних часток і мікроорганізмів, а також аналіз пахучих речовин в атмосферному середовищі.

Домедична допомога – це комплекс заходів, спрямованих на поновлення або збереження життя/здоров'я потерпілого, що здійснюється до прибуття медичного працівника.

Дефібриляція – це терапевтичний (лікувальний) захід, спрямова-

ний на відтворення ефективної діяльності серця шляхом подання оди-
ночного електромагнітного імпульсу достатньої сили і тривалості.

Діафрагма – це непарний сплющений м'яз, який розмежовує груд-
ну та черевну порожнини.

Дихання – це сукупність процесів, в результаті яких відбувається
вживання організмом кисню, його використання і виведення вуглекис-
лого газу.

Забій, також забиття (лат. contusio) – пошкодження тканин без по-
рушення їх цілісності.

Забій головного мозку (contusiocerebri) – порушення цілісності
мозкової речовини на обмеженій ділянці.

Закрита травма – пошкодження тіла внаслідок удару, поранення,
тощо, внаслідок якої шкіра та слизові оболонки залишаються цілими.

Замерзання – це загальне патологічне переохолодження організму,
яке обумовлене прогресуючим падінням температури тіла під впливом
охладжуючої дії зовнішнього середовища, коли захисні терморегулю-
ючі властивості організму виявляються недостатніми.

Закритий перелом – це часткове або повне порушення цілісності
кістки без пошкодження шкірних покривів у проекції перелому.

Зовнішні кровотечі – це витікання крові через рану в шкірі та у
видимих слизових оболонках або з порожнин назовні.

Зупинка дихання – це тимчасове припинення дихальних рухів,
зумовлене гальмуванням дихального центра, розташованого в довга-
стому мозку.

Інтоксикація (лат. intoxicatio лат. in – у, усередину + грец. toxikon
– отрута) – патологічний стан, що виникає внаслідок дії на організм
токсичних (отруйних) речовин ендogenous та екзогенного походження.

Ін'єкція (лат. injicere – впорскування) – спосіб введення в організм
лікарських розчинів. Найчастіше впорскування виконують за допомо-
гою порожнистої голки і шприца (з порушенням цілості шкірних і сли-
зових покривів). Існує також безголкува ін'єкція – введення лікарських

розчинів під високим тиском (швидкість струменя понад 150 м/с), але в Україні розповсюдження вона не отримала. У просторіччі часто замість слова «ін'єкція» вживають слово «укол». Але укол – це один з етапів голкової ін'єкції – момент проникнення голки через шкіру чи слизову оболонку, що відчувається пацієнтом у вигляді неприємного подразнення.

Імобілізація (від лат. *immobilis* – нерухомий) – науковий термін, що пов'язаний з просторовою фіксацією, знерухомленням об'єкту.

Капіляри – самі тонкостінні судини мікроциркуляторного русла, по яких рухається кров і лімфа.

Кардіогенний шок – є наслідком інфаркту міокарда, аритмій, захворювань клапанів серця.

Киснева маска – пристосування для зручного проведення сеансу кисневої терапії з використанням кисневого концентратора, генератора або балона (деяких типів).

Клапан-плівка – це бар'єр, який захищає рятувальника від контакту з рідинами постраждалого (слина, рвота, кров) під час виконання штучного дихання "рот-в-рот".

Клапанний пневмоторакс – повітря на вдиху вільно потрапляє в плевральну порожнину, але вихід його утруднюється через наявність клапанного механізму.

Клінічна смерть – це такий стан організму, який виникає протягом декількох хвилин від 3 до 5 хвилин після зупинки дихання та кровообігу, коли зникають всі зовнішні прояви життєдіяльності.

Ключиця – S-подібно зігнута трубчаста кістка з тілом і двома кінцями: лопатковим (акроміальним) та грудинним.

Комбінована травма – це одночасна дія на потерпілого двох і більше факторів: перелом і опік стегна; гостра променева хвороба і перелом хребта.

Колоті рани – наслідок дії предмета з невеликим поперечним перерізом (глибина рани більша, ніж її ширина).

Колото-різані рани – завдані гострими предметами з ріжучими краями та гострим вістрям.

Комбінована рана – утворена внаслідок сукупності різних видів дії факторів (рвано-укушена, колото-різана тощо).

Кома – найвищий ступінь патологічного гальмування ЦНС.

Компресійна пов'язка – пов'язка, що створює додатковий тиск на кровоносні судини в рані і цим зупиняє венозну кровотечу.

Краш-синдром – довготривале стискання тіла або його частини важким предметом.

Крікотиреотомія – процедура, яка полягає у створенні хірургічним шляхом штучного отвору в трахеї. Вона проводиться при порушенні прохідності дихальних шляхів, найчастіше внаслідок травми або обструкції.

Критичні кровотечі – кровотечі великої інтенсивності, що виникають при ураженні магістральних судин, а загальне падіння об'єму циркулюючої крові (ОЦК) загрожує життю потерпілого.

Кровотеча – це витікання крові із кровоносних судин при порушенні їхньої цілісності.

Кровообіг – процес постійної циркуляції крові в організмі, що забезпечує його життєдіяльність. Кровоносну систему організму іноді об'єднують із лімфатичною системою в серцево-судинну систему.

Кровоспинний турнікет – сучасний джгут кровоспинний, призначений для зупинки кровотечі при пораненнях артерій та втраті крові, який поранений, якщо він знаходиться у свідомості, здатний швидко накласти собі на кінцівку, тим-самим врятувавши собі життя.

Легенева артерія (лат. *Arteriapulmonalis*) – велика (близько 5 см завдовжки та 3 см в діаметрі) парна кровоносна судина малого кровообігу.

Легені – (лат. *púlmo, pulmónes*; грец. *pneumon*) - органи повітряного дихання у деяких риб (наприклад, дводишні), наземних хребетних і у

людини. Легені розташовуються в передньому відділі порожнини тіла, а у ссавців і людини – у грудній порожнині, відокремлені й від черевної порожнини діафрагмою. За допомогою легень здійснюється газообмін між повітрям у порожнині легень і кров'ю, що тече легеневидами капілярами.

Легенева штучна вентиляція – комплекс дій, спрямований на підтримання обігу кисню у легенях людини, яка постраждала та припинила самостійне дихання. Може бути здійснено за допомогою спеціального апарату штучної вентиляції легень або людиною (з рота в рот, з рота в ніс, за принципом Сільвестра і т.п.).

Легкі тілесні ушкодження – порушення анатомічної цілісності тканин, органів людини та їх функцій, що виникає в наслідок дії зовнішніх ушкоджувальних факторів.

Магістральні судини – це крупні артерії, у них ритмічно пульсуючий кровотік переходить у рівномірний, плавний.

Мале коло кровообігу – це шлях крові від правого шлуночка через легеневі артерії, легеневі капіляри і легеневі вени до лівого передсердя.

Масивна кровотеча – це кровотеча, яка є загрозовою для життя людини. Вона може бути артеріальною, венозною або з одночасним ушкодженням артерій і вен.

Масаж серця – це штучне відновлення кровообігу, його використовують при раптовій і різкій зупинці серця.

Маски-клапани – маски, які призначені для проведення штучної вентиляції легень (ШВЛ) – активного вдування повітря в дихальні шляхи потерпілого, яке здійснюється з метою насичення крові киснем для підтримки життєдіяльності.

Маска для СЛР – пристрій для безпечного проведення штучної вентиляції легень під час зупинки серця чи дихання.

Медикаменти (лікарські засоби) – речовини або суміші речовин, що вживають для профілактики, діагностики, лікування захворювань, запобігання вагітності, усунення болю; отримані з крові, плазми крові, органів і тканин людини або тварин, рослин, мінералів, хімічного синтезу (фармацевтичні засоби, ліки абомедикаменти) або із застосуванням біотехнологій (вакцини).

Медична евакуація – комплекс заходів, спрямований на обережне транспортування хворого, постраждалого чи пораненого у відповідний медичний заклад чи медичний пункт, де може бути надано адекватну медичну допомогу, чи прийнято рішення про подальше транспортування у інший медичний заклад.

Медичне сортування – це процес визначення пріоритету надання допомоги пацієнтам залежно від складності їхнього стану. Воно ефективно розподіляє надання допомоги пацієнтам, коли ресурсів не достатньо для надання допомоги всім і негайно. Це розподіл постраждалих на групи за ознаками потреби в однорідних лікувально-профілактичних та евакуаційних заходах у відповідності з медичними показаннями, обсягом наданої медичної допомоги на даному етапі медичної евакуації та прийнятим порядком евакуації.

Механічна травма – пошкодження тканин, органів тіла внаслідок дії тупого або гострого предмета.

Механічна асфіксія – це гостра форма гіпоксичної респіраторної гіпоксії, викликана механічними чинниками.

Мінно-вибухова травма – це сполучена травма, яка виникає внаслідок імпульсної дії комплексу уражаючих факторів вибуху мінного боєприпасу і яка характеризується взаємопов'язаним і взаємнообтяжуючим впливом, як глибоких і значних пошкоджень тканин, так і розвитком загального контузійно-коммоційного синдрому.

Множинна травма – ряд однотипних ушкоджень кінцівок, тулуба, голови (наприклад, одночасні переломи двох і більше сегментів кінцівки або множинні рани).

М'яз – скупчення м'язової тканини організму різної структурованості в окремі пучки чи шари стінок органів та судин. У більшості вищих тварин м'язи виконують як опорно-рухову, так і регуляторну

функцію тону́су судин та органів.

М'язовий тонус – стан, при якому спостерігається тривала напру́га або скорочення м'язів.

Набряк – це збільшення вмісту води в тканинах. При цьому зростає обсяг води у позаклітинному просторі, не належить судинному руслу. Встановити набряклість можна шляхом обмеження шкірної складки між пальцями. При цьому відчувається тістоподібність тканин, а при відпусканні пальців на шкірі помітні ямки на місці стиснення.

Навколоплідні води – перше середовище проживання малюка. Вони дають йому сили для росту і розвитку. Ось чому лікарі так ретельно стежать за складом та кількістю навколоплідних вод.

Надзвичайна ситуація (НС) – порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єктах або територіях, спричинене аварією, катастрофою, епідемією, стихійним лихом, епізоотією, епіфітотією, великою пожежею, застосуванням засобів ураження, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат, а також велике зараження людей і тварин.

Назофарингеальний повітропровід (назальна трубка). Забезпечує прохідність верхніх дихальних шляхів. Індивідуальний розмір відповідає відстані від кінчика носа до мочки вуха. У комплекті є упаковка лубриканта для змащування трубки перед введенням.

Наземна тактична група – сукупність умов, створена для даної операції і розміщення, починаючи з постійної структури сил, що мають оперативне призначення.

Наскрізнi вогнепальні поранення – поранення, при яких є вхідні і вихідні отвори, а також сліпі поранення, коли куля чи осколок залишаються всередині тіла людини.

Невідкладний стан людини – раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих її людей і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин.

Невідкладна медична допомога – комплекс невідкладних медичних заходів, які проводяться людині, що раптово захворіла або постраждала, на місці пригоди та під час її транспортування до медичного закладу.

Недостатність кровообігу – це патологічний стан, зумовлений неспроможністю кровоносної системи забезпечити транспортно-обмінну функцію, внаслідок чого змінюється рівень функцій органів, тканин і клітин.

Недостатність серцева – це патологічний стан, який настає в результаті різноманітних захворювань серця, що зменшують насосну функцію серця, наслідком чого є недостатня циркуляція крові в організмі людини, причиною чого є дисбаланс між гемодинамічними потребами організму та можливостями серця.

Непритомність – це раптова короткочасна втрата свідомості з різким зблідненням, зниженням функціонального стану бронхолегеневої та серцево-судинної систем, із гіпоксією мозку.

Нервова система – ієрархічно організована нервова тканина, що пронизує весь організм і зв'язує його в єдине ціле. Нервова тканина складається з нервових клітин (нейронів) і глії.

Нервовий вузол – це група клітин нейронних клітин периферичної нервової системи. У соматичній нервовій системі, серед деяких інших, входять дорсальні кореневі ганглії та трійчасті ганглії. У вегетативній нервовій системі є як симпатичні, так і парасимпатичні ганглії, які містять клітинні тіла постгангліонарних симпатичних і парасимпатичних нейронів відповідно.

Нижня щелепа – рухлива непарна кістка, що складається з двох симетричних половинок, які зростаються між собою в одну цілу на першому році життя.

Носова кровотеча (епістаксис) – кровотеча з порожнини носа, яку, зазвичай, можна побачити при виділенні крові через ніздрі. Розрізняють два типи носових кровотеч: передній (найбільш частий) та задній (менш частий, але потребує більшої уваги з боку лікаря). Іноді, у важких випадках, кров може підніматися по носослізному каналу та стікати в шлунок, провокуючи нудоту та блювоту.

Нудота – це своєрідне тяжке відчуття в надчеревній ділянці, в грудях і в порожнині рота, яке часто передує блювоті і супроводжується загальною слабкістю, пітливістю, підвищеним слиновиділенням, блідістю і пониженням артеріального тиску.

Обмороження – це ушкодження будь-якої частини тіла, яке виникає внаслідок впливу низьких температур. Найчастіше обмороження виникає за температури повітря нижче $-10 - -20^{\circ}\text{C}$.

Обструкція дихальних шляхів – це непрохідність дихальних шляхів, яка може бути викликана потраплянням в дихальні шляхи сторонніх тіл: їжі, невеликої іграшки, рідини (води, кров, слина), тощо. Обструкція дихальних шляхів поділяється на повну та неповну.

Обструктивний шок – це наслідок перешкоди для кровотоку при зовнішній компресії серця і великих судин (пухлина середостіння, напружений пневмоторакс, констриктивний перикардит), обструкції судинного русла (емболія легеневої артерії, розрашарована аневризма аорти, гостра легенева гіпертензія, тампонада серця, тромбоз його порожнин).

Огляд пораненого – це швидке обстеження з ніг до голови (пошук наявних пошкоджень), при необхідності – тимчасова зупинка кровотечі (голова, тулуб), відкриття прохідності дихальних шляхів, виконання голкової декомпресії при напруженому пневмотораксі, серцево-легенева реанімація, накладання пов'язок на рани кінцівки і тулуба, тампонування рани кінцівки гемостатичними засобами, фіксація переломів та шийного відділу хребта, підготовка до транспортування пораненого в безпечну зону (зелену зону).

Оклюзійна пов'язка – це пов'язка, яка призначена для використання при зовнішньому відкритому пневмотораксі для перешкоджання потраплянню повітря в рану (герметизації проникаючих поранень грудної клітки) і для надання першої невідкладної медичної допомоги потерпілим у цивільних умовах і військовослужбовцям.

Опік – це ушкодження тканин, що виникають внаслідок дії термічних, фізичних і хімічних факторів.

Орофарингеальний повітровід – це медичний пристрій, який ще називають допоміжним дихальним шляхом, який використовується для

підтримки або відкриття дихальних шляхів пацієнта. Це відбувається завдяки тому, що язик не покриває надгортанник, який може перешкодити людині дихати.

Орган – частина тіла певної форми, що складається з однакових груп тканин і виконує певні функції, розрізняють органи постійні і тимчасові, прогресивні та регресивні.

Осколкове поранення – це пошкодження, яке виникає від вибухів боєприпасів (патронів, гранат, мін, вибухових речовин) чи їх частин (капсулів, запалі, детонаторів).

Первинна медична допомога – медична допомога, що надається вневідкладних станах на етапі до ушпиталення в амбулаторних умовах або за місцем проживання (перебування) пацієнта лікарем загальної практики – сімейним лікарем і передбачає консультування, проведення діагностики та лікування найбільш поширених хвороб, травм, отруєнь, патологічних, фізіологічних (під час вагітності) станів, здійснення профілактичних заходів; направлення відповідно до медичних показань пацієнта, який не потребує екстреної медичної допомоги, для надання йому вторинної або третинної медичної допомоги; надання невідкладної медичної допомоги в разі гострого розладу фізичного чи психічного здоров'я пацієнта, який не потребує екстреної, вторинної або третинної медичної допомоги.

Первинний огляд – це перевірка рятувальником у постраждалого наявності всіх можливих критичних для життя травм (сильної кровотечі, зупинки дихання, травмування грудної клітки).

Перелом – це порушення цілісності кістки, уламки якої можуть залишатися на кістці (перелом без зміщення) або зміщуватися, скривлюючи кінцівку (перелом зі зміщенням).

Переохолодження – патологічний стан, розвивається при тривалій дії холоду на весь організм, у результаті чого виникає порушення кровообігу.

Перша медична допомога – це комплекс найпростіших медичних заходів, що виконуються на місці ураження, переважно у порядку само- і взаємодопомоги особовим складом.

Пневмоторакс – скупчення повітря або газу в плевральній порожнині з одночасним підвищенням тиску в ній, відбувається колапс легені.

Пов'язка – це матеріали, які розміщують безпосередньо на рану. Пов'язка поглинає частину крові, сприяє формуванню тромбів. Тромб перекриває ушкоджену ділянку судини, унаслідок чого кровотеча припиняється. Пов'язка також захищає рану від забруднення й додаткового ушкодження.

Політравма – важкий патологічний процес, обумовлений пошкодженням декількох анатомічних ділянок або сегментів кінцівок із вираженим проявом синдрому взаємного погіршення, що містить одночасно початок та розвиток декількох патологічних станів та характеризується глибокими порушеннями усіх видів обміну, змінами з боку центральної нервової системи, серцево-судинної, дихальної та гіпофізарно-наднирковозалозної системи.

Поранення – процес, який спричинений дією різноманітних факторів зовнішнього середовища (природних та штучних), що призводить до виникнення рани чи ран.

Поранений у бою – у військовій справі – військова втрата, що відноситься до категорії військовослужбовців, котрі брали участь у військових діях, та зазнали травму тіла в результаті зовнішнього впливу або інших причин, крім тих, що загинули у бою.

Порушення прохідності дихальних шляхів – це патологічний стан, викликаний повним або частковим закупорюванням трахеї та бронхів стороннім тілом.

Протокол «АВС» – Airways, Breathing, Circulation. Усі світові протоколи надання до госпітальної допомоги постраждалим базуються на цьому алгоритмі дій, який побудований на підтримці життєво важливих функцій організму, як-от: дихання та кровообіг.

Протокол «MARCH» (Massive Bleeding – Airway – Respiration – Circulation – Head injury / Hypothermia) містить основні послідовні пункти надання допомоги:

– **Massive Bleeding (масивна кровотеча)** – зупинка кровотечі, що загрожує життю;

– **Airways (дихальні шляхи)** – забезпечення прохідності дихаль-

них шляхів;

– **Respiration (дихання)** – закриття всіх відкритих ран грудної клітки;

– **Circulation (циркуляція)** – повний огляд пораненого, зупинка кровотеч, діагностика шоку;

– **Head injury / Hypothermia (черепно-мозкова травма / гіпотермія)** – виявлення травм голови / запобігання переохолоджень.

Цей протокол є дороговказом для медичного персоналу, військових, які перебувають у зоні військових дій та працівників поліції.

Протокол «МІСТ» або «Міст Рапорт» – це коротка інформація від того, хто надавав першу допомогу, про ураження, яких зазнала людина. Це необхідно лікарям, які надалі будуть надавати медичну допомогу, щоб пришвидшити і покращити її якість.

Протокол PHTLS (Prehospital Trauma Life Support) «Догоспітальна підтримка життя при травмі» – ведення пацієнтів з травмами усіма, хто бере участь в наданні догоспітальної допомоги. PHTLS є світовим стандартом догоспітальної травматологічної освіти і викладається в 64 країнах. PHTLS підходить для лікарів швидкої допомоги, парамедиків, медсестер, фельдшерів, лікарів та інших постачальників послуг догоспітальної допомоги. PHTLS акредитований CAPCE і визнаний NAEMT.

Протокол ТССС (Tactical Combat Casualty Care) – це загальний протокол надання першої медичної допомоги на полі бою. Це послідовний перелік найважливіших дій. На відміну від цивільної медицини, це не просто певний алгоритм дій, це ще й тактична складова. Це розуміння загальної картини поля бою та розмежування різних дій на різних етапах бою або в різних його частинах. Протокол ТССС доступний для загального огляду на сайті Національної асоціації фахівців з невідкладної допомоги США (NAEMT).

Протокол ТЕСС – (Tactical emergency casualties care), адаптація ТССС під виклики сучасних надзвичайних ситуацій цивільного реалізму в міських чи інших цивільних умовах, щоб не постраждало мирне населення. Тактика дій відрізняється від армійської, тому і термінологія і принципи відрізняються, через різні завдання і умови проведення операцій, різного рівня медичного обладнання адресантів і очікуваної тривалості евакуації або допомоги.

П'ять рятувальних вдихів – комплекс дій під час СЛР у дітей.

Раптова зупинка серця – це природна (ненасильницька) смерть, що настала несподівано в межах 6 годин від початку гострих симптомів.

Рвана рана – рана, краї якої неправильної форми, з відшаруванням або відривом тканин і руйнуванням елементів тканини на відносно великій ділянці.

Реанімація – комплекс заходів, спрямованих на відновлення різко порушених або втрачених життєво-важливих функцій організму (серцево-легеневі та церебральні функції).

Різані рани – рани, що наносяться гострим краєм предмета (лезом ножа чи бритви, осколком скла і т. ін.)

Ритм серця – регулярна діяльність серця, яка проявляється циклічними скороченнями і розслабленнями передсердь та шлуночків.

Рубана рана — рана, яка завдавалась важким гострим предметом (сокира, шашка), має рівні краї, характеризуються глибоким пошкодженням тканин з крововиливом навколо країв рани.

Рятувальник – особа, яка надає допомогу постраждалому та/або транспортує його в безпечне місце.

Свідомість – стан, при якому людина рухається, реагує на питання і сприймає того, що відбувається.

Серце – м'язовий порожнистий орган кровоносної системи, який своїми ритмічними скороченнями прокачує кров або гемолімфу через судини тіла, забезпечуючи таким чином живлення і дихання тканин.

Серцево-легенева реанімація невідкладна медична комплексна процедура, спрямована на відновлення життєдіяльності організму.

Серцево-судинне захворювання – клас захворювань, які пов'язані з патологією серця або кровоносних судин, загальна назва захворювань системи кровообігу.

Серцевий напад – перебіг одного з захворювань серцево-судинної системи з тимчасовими проявами.

Синець – обмежене скупчення крові при закритих і відкритих ушкодженнях органів і тканин з розривом (пораненням) судин.

Скелет – сукупність кісток, хрящової тканини і зміцнюючих їх зв'язок.

Смерть – припинення, повна зупинка біологічних і фізіологічних процесів життєдіяльності організму.

Спинальна травма – це пошкодження спинного мозку внаслідок зовнішнього механічного впливу, що викликає тимчасові або постійні зміни його функцій: втрату рухової функції та м'язової активності.

Стан – цілісна системна реакція на зовнішні і внутрішні впливи, спрямовані на збереження цілісності організму і забезпечення його життєдіяльності в конкретних умовах існування.

Струс м'язу – миттєвий зрив функцій головного мозку, що настає з травмою голови з короткотривалою втратою свідомості.

Судина – трубчастий орган у тварин та людини, яким рухається кров або лімфа.

Суглоб – рухоме з'єднання кісток скелета, розділених щілиною.

Тампонада – (Tamponade, від фр. Tampon – затичка) – введення в рану ватних або марлевих тампонів або тканин людини або тварин з метою зупинки кровотечі. Застосовується у випадках неможливості (через глибини пошкодження) або недоцільності (наприклад, при носовій кровотечі) накладення швів. Для досягнення гемостатичного ефекту тампони повинні заповнювати рану і чинити тиск на кровоточать тканини. Також тампонадою в медицині може називатися патологічний стан, при якому відбувається заповнення в нормі вільних порожнин стороннім вмістом, наприклад, тампонада серця внаслідок заповнення простору між листками перикарда ексудатом.

Тактична медицина – умовна назва комплексу дій і маніпуляцій з надання домедичної допомоги постраждалим в умовах бойових дій (Tactical Combat Casualty Care, TCCC).

Терморегуляція (від грец. Τέρμη «жар, тепло» і лат. *Regulo* «впорядковує») – сукупність фізіологічних процесів, що підтримують температуру тіла організму відмінною від температури навколишнього середовища. Найкраще та найстабільніше терморегуляція працює у людини та деяких інших теплокровних тварин (переважно ссавців і птахів), у яких температура підтримується на майже сталому рівні, незалежно від змін температури зовнішнього середовища, у цих організмів терморегуляція є одним із аспектів гомеостазу. Крім того, терморегуляція характерна і для багатьох рослин та тварин, у тому числі холоднокровних.

Тканина – система клітин і неклітинних елементів, спільних за походженням, будовою та функціями.

Травма – ушкодження організму, яке обумовлено зовнішніми впливами і в результаті якого порушується здоров'я. Рана – порушення цілісності шкіри, органу тіла або слизової оболонки.

Травматична ампутація – роз'єднання та відділення частин тіла травматичними чинниками навколишнього середовища.

Травматичний шок – важкий загальний стан організму, спричинений діями надсильного подразника, що супроводжується гострою недостатністю кровообігу та порушеннями життєво важливих функцій; виникає внаслідок важких травм із сильними больовими відчуттями, кровотечею, опіками та сукупністю інших факторів.

Транспортна іммобілізація – прийом, який забезпечує ушкодженій частині тіла положення спокою впродовж періоду транспортування постраждалого до медичного закладу.

Трахея (лат. *trachea*) – орган дихальної системи наземних хребетних та людини, що лежить спереду від стравоходу, заходячи в грудну порожнину через верхній її отвір, і йде до рівня 4-го або 5-го грудного хребця, де поділяється (біфуркація) на два головні бронхи.

Тромб – прижиттєвий згусток крові, що утворюється у кровоносних судинах. Складається з фібрину та клітин крові. Утворюється внаслідок патологічних змін стінок судин або змін властивостей крові. Процес утворення тромбу називають тромбозом.

Турнікет (англ. *tourniquet*) – засіб для тимчасової зупинки кровотечі з магістральних судин шляхом колового перетискання кінцівки та

стискання її тканин (у першу чергу судин). Джгут застосовують і для знекровлення тканин при операціях на пальці, кисті та стопі, ампутаціях кінцівок та ін.

Череп – кісткова частина голови у хребетних тварин, кістковий каркас голови, захищає її від ушкодження і є місцем прикріплення її м'яких тканин.

Черепно-мозгова травма – стан, що виникає внаслідок травматичного ушкодження головного мозку, його оболонки, судин, кісток черепа і зовнішніх покривів голови. До тяжкої черепно-мозкової травми відносять забиття та стиснення головного мозку, внутрішньочерепні крововиливи.

Черепний звід – це група міцно з'єднаних між собою кісток черепа, що закривають головний мозок зверху і з боків.

Чепець – пов'язка з м'якого бинта, закріплена зав'язуванням на підборідді у вигляді смуги, під яку проходить бинт, що покриває волосяну частину голови.

Шок – гострий патологічний стан, що виникає через невідповідність перфузії потребам тканин та може призводити до смерті. Характеризується синдромом поліорганної недостатності – зростаючим пригніченням усіх життєвих функцій організму: діяльності центральної та вегетативної нервових систем, кровообігу, дихання, обміну речовин, функцій печінки та нирок.

Шкіра (лат. cutis, грец. δέρμα, прасл. *skora), діал. Кожа (псевдорос., прасл. *koža, раніша форма *kozja – від *koza («коза»)), первинно так називали оброблену козячу шкіру), розм. шкура – зовнішній покрив тваринного організму, який захищає тіло від широкого спектру зовнішніх впливів, бере участь в диханні, терморегуляції, обмінних і багатьох інших процесах. Крім того, шкіра – це масивне рецепторне поле різних видів поверхневої чутливості.

Шина медична — медичний виріб для фіксації травмованої чи «хворої» частини тіла (кінцівки, шия тощо). Шини виготовляють з твердого, міцного і пластичного матеріалу (металу, гіпсу, дерева, пластмаси).

Шия (лат. collum) – частина тіла хребетних, яка з'єднує голову з тулубом. Шия виконує багато життєво важливих функцій і часто є особливо вразливим місцем. Через шию проходять різні шляхи забезпечення, наприклад: стравохід, гортань, трахея, кровоносні судини: артерії та вени. Шийні хребці забезпечують голові найбільшій рухливості.

Шпиталь військово-польовий – лікувальний заклад (формування, госпіталь) військового часу, призначений для надання медичної допомоги в польових умовах ураженим і хворим і (на відміну від запасних польових госпіталів) здатний до самостійного переміщення вслід за військами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122 (з наступними змінами та доповненнями).
3. Кримінальний кодекс України від 01 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26.
4. Наказ МВС України від 19.08. 2019 N691 Інструкція про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.
5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 24 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 11.
6. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 4. ст. 43
7. Про дорожній рух: Закон України від 30 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 31.
8. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними: Закон України від 15 лютого 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 10.
9. Про Збройні Сили України: Закон України в редакції від 05 жовтня 2000 р. // Офіційний вісник України. 2000. № 44.
10. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13 липня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. 2000. №42.
11. Про Національну Поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.
12. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України № 60/95-ВР від 15 лютого 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 10.
13. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22.
14. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 35.
15. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. ст. 250.

16. Про правовий режим надзвичайного стану. Закон України від 16 березня 2000 р. // Офіційний вісник України. 2000. № 15. Ст. 588.

17. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27.

18. Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України : навч. посібник / кол. авт. ; за заг. ред. д.б.н., проф. Грибана В.Г., к.ю.н. Глуховері В.А. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 212 с.;

19. Застосування працівником поліції контрольованої сили при затриманні правопорушника чи протидії його агресивним діям: Методичні рекомендації / [О.Г. Комісаров, С.М. Балабан, Собакарь А.О., Жбанчик А.В., Примаченко В.Ф. та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 69 с.

20. Застосування працівником поліції контрольованої сили при затриманні правопорушника чи протидії його агресивним діям: Методичні рекомендації / [О.Г. Комісаров, С.М. Балабан, Собакарь А.О., Жбанчик А.В., Примаченко В.Ф. та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 69 с.

21. Костенко А.Б., Івлєв О.М. Примусове усунення від керування автотранспортним засобом. Практичний посібник. Донецьк: ДІВС, 2003. 37 с.

22. Криволапчук В.О. Особиста безпека: Навч.-практ. посіб. К.:ВПЦ МВС України, 2006. 169с.

23. Мислива О.О. Основи надання патрульною поліцією невідкладної (домедичної та медичної) допомоги постраждалим особам: навч. посібник / О.О. Мислива; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2018. 164 с.

24. Моргунов О.А., Артем'єв В.О., Хомко І.Г. Тактика самозахисту та особистої безпеки працівників Національної поліції України : метод. рек. / за заг.ред. В.В. Сокурєнка. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. 135 с.

25. Нормативно-правові засади доставлення затриманого до відділу (відділення) поліції: Методичні рекомендації // [О.Г. Комісаров, С.М. Балабан, Собакарь А.О., В.Я. Покайчук, С.Б. Боровинський та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 69 с.

26. Нормативно-правові засади зупинення та огляду транспортного засобу, затримання (озброєного та незброєного) правопорушника: Методичні рекомендації / [О.Г. Комісаров, Миронюк Р.В., С.М. Балабан, С.В. Бєлай, В.Я. Покайчук та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпро: ДДУВС, 2017. 37 с.

27. Нормативно-правові засади огляду на відкритій місцевості (тактика зближення із озброєним правопорушником, оточення-блокування сховища злочинця) при проведенні пошуку та затримання (озброєного та неозброєного) правопорушника: Методичні рекомендації / [О.Г. Комісаров, С.М. Балабан, С.В. Белай, В.Я. Покайчук та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2016. 64 с.

28. Нормативно-правові засади огляду на об'єктах, будівлях, спорудах (способи проникнення до сховища, огляд приміщення) при проведенні пошуку та затримання (озброєного та неозброєного) правопорушника: Методичні рекомендації. / [О.Г. Комісаров, С.М. Балабан, С.В. Белай, В.Я. Покайчук та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 69 с.

29. Оболенский Ю.Б., Иосифов Ю.А., Павлов О.В., Васькевич Г.Я., Кукушкин В.П. Тактические основы специальных операций (Часть 1). Способы тактических действий служебно-розыскных нарядов ОВД в специальных операциях: Учеб.-практич. пособие. Луганск: РИО ЛИВД МВД Украины, 2000. 114с.

30. Поліцейські заходи (Частина 1 «Превентивні поліцейські заходи»): Навчальний відео посібник / за загальною редакцією В.А. Глуховері [А.О. Собакарь, Манза С.В., Кукліс Є.Б., О.Г. Комісаров, Мінка Т.П. та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, ГУНП У Дніпропетровській області, 2017.

31. Правові та тактичні засади застосування поліцейськими спеціальних засобів: Навчальний посібник / В.Д. Поливанюк, Д.Г. Казначеев, В.В. Біліченко та ін. ; ред. В. Д. Поливанюка. Дніпро: ДДУВС, 2019. 96 с.

32. Практикум з тактичної підготовки поліцейських / [А.О. Собакарь, О.Г. Комісаров, В.Я. Покайчук та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. 158 с.

33. Ризики поліцейського (фізичні, процесуальні, соціальні) під час виконання службових обов'язків. Дотримання заходів особистої безпеки: / [О.Г. Комісаров, С.М. Балабан, Собакарь А.О., В.Я. Покайчук, С.Б. Боровинський та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 69 с.

34. Собакарь А.О., Покайчук В.Я., Поливанюк В.Д. Методичні рекомендації щодо організації та проведення практичних занять з тактико-спеціальної підготовки у нічний час: для курсантів ІІ курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності / А.О. Собакарь, В.Я. Покайчук, В.Д. Поливанюк . Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 56 с.

35. Тактика самозахисту та особистої безпеки працівників Національної поліції України : метод. рек. / [уклад.: Бортник С. М., Моргунов О. А., Артем'єв В. О., Хомко І. Г.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків : ХНУВС, 2017. 136 с.

36. Тактико-спеціальна підготовка (тактика професійної діяльності): навч. посіб. // О.Ю.Дрозд, В.О.Кудря, Г.М.Безпалій; За заг. ред. В.П.Петкова; МОН України. МВС України. ХНУВС. Київ: КНТ, 2015. 351 с.

37. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції: навч. посібник / О. І. Тьорло, Ю. Р. Йосипів, В. М. Синенький та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 480 с.

38. Тактико-спеціальна підготовка: методичні рекомендації / За ред. Панченко В.А., Присяжнюка В.А., Присяжнюка А.Я.. В.: ВВПУ, 2005.

39. Тактико-спеціальна підготовка: навч. посіб. / [О.Г. Комісаров, А.О. Собакарь, Е.Ю. Соболю, О.С. Юнін та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 277 с.

40. Тактико-спеціальна підготовка: Посіб.// Є.В.Гузенко, О.В.Каверін, О.М.Красіков, Б.В.Ліщук; МВС України. НАВС. Київ: НАВС, 2014. 135 с.

Навчальне видання

ДОВІДНИК (СЛОВНИК ТЕРМІНІВ)
З ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Колектив авторів

За редакцією

кандидата юридичних наук, доцента

В. Я. Покайчука

кандидата юридичних наук, доцента

В. Д. Поливанюка

Редактор, оригінал-макет – *А.В. Самотуга*

Редактор *А. З. Подворчан*

Підп. до друку 10.11.2021. Формат 60x84/16. Друк цифровий.
Папір офісний. Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 6,00. Обл.-вид. арк. 6,25.
Тираж – 100 прим. Зам. № 04/21-д

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності ДК № 6054 від 28.02.2018